

Avispea tuuleala detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi kohta esitatud ettepanekud		
<u>Esitaja, kuupäev ja kirja nr</u>	<u>Ettepanek</u>	<u>Ettepanekuga arvestamine/mittearvestamine</u>
Elering 09.06.2025 (kirja nr 12-1/2025/528-2)	Planeeringualale või lähedusse jääb Eleringi poolt hallatavaid elektripaigaldisi, mille puhul tuleb arvestada kaitsevööndiga, kus on piiratud tegutseda. Kaitsevööndi ulatus ja kaitsevööndis tegutsemise kord on sätestatud ehitusseadustiku §70 lõike 8 alusel kehtestatud majandus- ja taristuministri määrusega 25.06.2015 nr 73. Kõik ristumised Eleringi taristuga ja kaitsevööndis planeeritavad tegevused tuleb kooskõlastada Eleringiga. Detailsema info või eelprojekti tarbeks tehniliste tingimuste taotlemiseks palume pöörduda Eleringi poole. Juhime teie tähelepanu asjaolule, et lisaks ehitise kaitsevööndist tulenevatele piirangutele peab uute ehitiste kavandamisel arvestama olemasolevate ehitiste ohutuse tagamiseks vajalike meetmetega. Elektrituulikute osas tuleb arvestada nõutavat tuuliku vahekaugust 110 ja 330 kV liinidest hetkel kehtiva standardi EVS-EN 50341-2-20:2018 ELEKTRIÕHULIINID VAHELDUVPINGEGA ÜLE 1 kV Osa 2-20: Eesti siseriiklikud erinõuded (SEN) alusel. Nimetatud standardi järgi on vähim horisontaalne kaugus elektrituuliku torni telje ja õhuliini lähima juhtme vahel (tuule puudumisel) tuuliku masti kahekordne kõrgus. Eleringi liinikoridori on tuulepargi ühendusliini jaoks võimalik kasutada, aga kahe liini vaheline kaugus sõltub liinide pingest. Liini telgede vahelised nõutud kaugused: Kaks 330 kV õhuliini- 40m; 330 kV ja 110 kV õhuliin- 35m; Kaks 110 kV õhuliini- 20m. Maakaabli ja 110 kV õhuliini vaheline kaugus on õhuliini teljest kaablini vähemalt 15m; Maakaabli ja 330 kV õhuliini vaheline kaugus on õhuliini teljest kaablini vähemalt 25m. Tuulepargi ühendusliini ja Eleringi liini ühistele mastidele rajamine ei ole lubatud.	Teatavaks võetud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Ettepanekutega arvestatakse detailplaneeringu koostamisel.

Päästeamet 16.06.2025	Ida päästkeskuse ettepanek on järgida siseministri määrusest nr 17 „Ehitisele esitatavad tuleohutusnõuded“ lähtuvat. Kinni peaks pidama pargi kauguse (kuja) nõuetest eluhoonetest jt hoonetest.	Teatavaks võetud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Ettepanekutega arvestatakse detailplaneeringu koostamisel.
Transpordiamet 13.06.2025 (kirja nr 7.2-1/25/18656-4)	Avalikule tee juurdepääsuteede võimaliku asukoha ja liikluskorralduse üldiste põhimõtete määramine. 1.1. Planeeringuga määrata liikluskorralduse põhimõtted ning märkida servituutide seadmise ja olemasoleva või kavandatava tee avalikult kasutatavaks teeks määramise vajaduse. Ruumivajaduse hindamiseks, ohutu liikluslahenduse planeerimiseks ja asjatundlikkuse põhimõttele vastava projektlahenduse võimaldamiseks (EhS § 10) soovitame kaasata planeeringu koostamisse teedeinsener kui eriteadmistega isik (PlanS § 4 lg 6). Tuulikute tootja lähteandmete alusel soovitame määrata planeeringuga riigitee(de) lõikes konkreetsed trassikoridorid (tuua välja riigitee(de) nr-d ja km ulatus); loetleda olemasolevad riigitee(de) ristmikud (km asukohad) ning planeeringuga kavandatavad riigitee ristmikud (km asukohad), mida kasutatakse või mille rajamine on vajalik planeeringu realiseerimiseks; kirjeldada vajadust olemasolevate riigitee(de) ristmike(ajutiseks) ümberehitamiseks ja/või laiendamiseks; määrata riigitee(de) lõigud, mida on planeeringu realiseerimiseks vaja õgvendada ja/või laiendada; hinnata vajadust ehitusaegsete ajutiste möödasõidukohtade rajamiseks; kirjeldada kavandataval juurdepääsumarsruudil asuvate riigitee(de) katendite kandevõimet, vajadusel määratlada lõigud, kus on vajalik riigitee(de) kandevõime suurendamine. Arvestada, et planeering on järgnevate ehitusprojektide koostamise alus ning selle koostamise käigus ja kehtestamise järgselt peaks arendajal (ning	Arvestatakse. Täpne lahendus määratakse planeeringu koostamise käigus. Teede ehitamine iseenesest ei kuulu detailplaneeringu koostamise kohustusega tegevuste hulka. Planeerimisseaduse (PlanS) § 125 lõike 1 kohaselt on detailplaneeringu ülesanne antud kontekstis järgmine: avalikule tee juurdepääsuteede võimalike asukohtade määramine; liikluskorralduse põhimõtete sätestamine; servituutide seadmise vajaduse märkimine; olemasoleva või kavandatava tee avalikult kasutatavaks teeks määramise vajaduse märkimine. Lahenduse detailsusaste määratakse vastavalt ehitusaladele, maaomanikega sõlmitud kokkulepetele ning olemasolevale teedevõrgule. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks.

	puudutatud isikutel, nt meil) olema ülevaade, mida tähendab planeeringuga kavandatava tegevuse realiseerimine (aja- ja rahakulu). 1.2.Määrata riigitee(de) ajutise liikluskorralduse vajadus seoses eri- ja ehitusaegsete veostega. 1.3.Arvestada, et Transpordiamet riigiteede omanikuna ei võta tuuleparkide arendustegevusest tingitud uute teelõikude rajamise ja riigiteede ümberehitamise kohustust, kui riigiteede võrgustiku arengu seisukohalt selleks vajadus puudub.	
	2. Planeeringuala kruntide hoonestusala ja ehitusõiguse määramine. 2.1. Vastavalt Kliimaministri 25.11.2023 määruse nr 71 „Tee projekteerimise normid“ § 63 lg 5 tuleb määrata elektrituuliku vähim kaugus teekatte servast vastavalt valemile $L=(H+0,5D)$, kus L on tuuliku vähim kaugus teekatte servast meetrites, H on tuuliku masti kõrgus meetrites ja D on tuuliku rootori või tiiviku diameeter meetrites. Tuuliku kauguse määramisel lähtuda tuuliku vundamendi servast. 2.2. Kuna planeeritavate tuulikute näol on tegemist kõrgtakistustega, tuleb arvestada tuulikutele rakenduva valgustamiskohustusega (lennuohutustuled). Konkreetsed nõuded tuulikute valgustusele jms anna pärast seda, kui on teada tuulikute kõrgus ning täpsed asukohad.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmis täpsustatud vastavalt kirjas esitatud 2.1. punktile ptk 1.5.4. kirjeldust.
	3. Tehnovõrkude ja -rajatiste võimaliku asukoha määramine. 3.1. Planeeringu joonistel näidata planeeringualal paiknevad olemasolevad ja kavandavad tehnovõrgud ja muu taristu. Võimalusel vältida tehnovõrkude kavandamist riigitee alusele maale. Riigitee alune maa on mõeldud eelkõige riigitee rajatise teenindamiseks ning nõusoleku selle maa kasutamiseks saame anda vaba ruumi olemasolul. Tehnovõrgu paigaldust tuleb hinnata igakordselt suuremas täpsusastmes geodeetilise alusplaani olemasolul ning menetleda seda vajadusel lisaks	Teatavaks võetud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Ettepanekutega arvestatakse detailplaneeringu koostamisel.

	detailplaneeringule ka läbi projekteerimistingimuste. Tehnovõrkude kavandamisel lähtuda meie juhendis „Nõuded tehnovõrkude ja -rajatiste teemaale kavandamisel“ toodud põhimõtetest. Riigiteedega ristuvad tehnovõrgud tuleb rajada kinnisel meetodil. 3.2. Projekteeritav ja ehitatav tehnovõrk peab vastama ehitusseadustikust tulenevatele normidele ning ei tohi ehituse ajal ega kasutusele võtu järgselt seada takistusi liiklusele, tee ja teerajatiste teehoiule (korrashoiule) või sademe- ja pinnasevete ärajuhtimisele riigitee transpordimaalt ja kaitsevööndist.	
Eraisik K:K 07.07.2025	Mure on esiteks looduskeskkonna säilimise üle ning selle üle, kuidas tuulepargid rikuvad tugevalt selle visuaalse idüllil, võttes selleks maha metsad ja sonkides üles maa ehk tuulegeneraatorid muudaks kohutavalt seda kaunist, rahulikku ja vaikset maastikku, mida Avispea metsade vahel veel alles on! (See vallale ilmselgelt muidugi korda ei lähe, sest teie näete vaid rahanumbreid, aga kohalikele elanikele on see väga oluline!) Ning kuna Avispea puhul on tegemist väga vaikselt maapiirkonnaga, siis nendest neetud tuulegeneraatoritest tekitatud mehaaniline ja aerodünaamiline müra on väga häiriv ja kostub piisavalt kaugele. Järgmine põhjus on seotud põhjaveevarude kaitsega. Usun, et Eesti joogiveevarude pikaajaline kaitse peaks olema kõigi ühine eesmärk. Pandivere piirkond ei ole lihtsalt sobiv tehniline koht elektrituulikute jaoks, vaid elulise tähtsusega allikas kogu Eesti põhjaveesüsteemile. Pandivere kõrgustiku piirkond üldse on äärmiselt tundlik reostuse ja kaevetööde suhtes, seega tuulegeneraatorite rajamise ja sellega seotud muu infrastruktuuri loomisega kaasnevad mahukad kaevetööd, teede ja betoonaluste rajamine ning võimalikud masinate lekked (nt kütus, hüdrolülid) on potentsiaalselt ohuks põhjaveele. Lisaks võib see kõik muuta	Teatavaks võetud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Ettepanekuid kaalutakse detailplaneeringu koostamise käigus ja mõjusid hinnatakse lähtuvalt programmis kirjeldatule. Lõplik arusaam, kas, kuhu ja mitu tuulikut võib/saab paigaldada, selgub detailplaneeringu menetluse käigus läbiviidavate uuringute tulemusena. Detailplaneeringu LS ja KSH programm on kavanditeks eelnevalt nimetatud läbiviimisel.

	ka veerežiimi, häirida looduslikke vee liikumisteid, ummistada olemasolevaid, mis omakorda võib muuta põhjavee taset või voolusuunda ja tekitada sellega tagasipöördumatuid kahjustusi põhjaveele. Kui peaks juhtuma avarii, siis generaatoris oleva õli kogus ja selle võimalik mõju keskkonnale (pinnasele ja põhjaveele) on samuti väga alahinnatud aspekt. Seega arvestades piirkonna erilist hüdrogeoloogilist tundlikkust ja olulist rolli Eesti põhjaveevarude toitealana, tuletaksin teile meelde mõned kriitilised asjaolud: -Pandivere kõrgustik on üks Eesti olulisemaid põhjavee toitealasid, kus karstiline pinnas muudab vee kiirelt haavatavaks reostuse ja inimtegevuse mõju suhtes, kuna vesi imbub kiiresti pinnasest põhjavette, sest puudub paks kaitsev savikiht; -Avispea läheduses paiknevad karstilehtrid, allikad ja nitraaditundlik ala, mis on määratletud kui kõrgendatud keskkonnakaitselise tähtsusega, seega põhjavee kaitsmine Pandivere piirkonnas üleüldse on olnud riiklik prioriteet, mida kinnitab ka Pandivere–Adavere nitraaditundliku ala määratlemine. Tuuleparkide rajamine kahjustab ilmselgelt väga tugevalt looduskeskkonda, elupaiku ja häirib sellest tulenevalt ka metsloomi. On teada-tuntud ka fakt, et tuulegeneraatorid võivad tappa linde, kes satuvad nende labade trajektoorile. Samuti lendab sealt kandist igal kevadel ja sügisel üle väga palju rändlinde, keda kõiki need generaatorid mingil moel võivad mõjutada. Ühesõnaga, kui teid floora ja fauna ei huvita, siis kas vald on tõesti nõus riskima kohalike elanike ainsa joogivee allikaga, isegi kui keskkonnamõju hindamine ütleb, et risk on selleks madal? Sest risk on ju alati ning kas tõesti on õige riskida eluks vajaliku puhta joogiveega?	
--	---	--

	Kuna tegu on niigi ka nitraaditundliku alaga ja siin on ümberringi põllumajandust piisavalt palju, siis võiks jätta selle siinkohal ainsaks hirmuks ja ohuks põhjaveele, mitte tuua tehiskult juurde veel üks väga suur oht, mille pärast muret tunda. Tuulepargi rajamine ja selle töös hoidmine on ka meeletult kallis – kas need summad ei võiks investeerida kuhugi, millest päriselt ka kogukonnal kasu on? Samal ajal sõltub tuuleenergia tootmine tuule olemasolust. Kui tuul sobiva kiirusega ei puhu (seda ei ole võimalik lihtsalt juurde tellida), siis ei tooda nad ka elektrit. See tähendab, et süsteem vajab tuge lisaks ikkagi ka muudest allikatest! Lisaks kõigele, vaadates kaugemale tulevikku, siis tuulegeneraatori labad on valmistatud materjalidest, mida ei ole võimalik taaskasutada. Ehk kui need oma elu ära elavad, siis on tegu probleemsete jäätmetega, mille utiliseerimine on väga keeruline ja kulukas protsess ehk reostavad need lõpuks meie planeeti veelgi, kuna paljudes kohtades maailmas ladestatakse need lihtsalt prügimäel, mis ei ole kuidagi jätkusuutlik ega ringmajanduslik ettevõtmine. Ka nende tootmine, transport ja hooldus nõuab meeletult ressursse ja energiat, seega kui arvestada tuuliku kogu elutsükli, siis ei saa seda lõppkokkuvõttes kuidagi nimetada roheliseks energiaks nagu seda järjepidevalt miskipärast nimetada üritatakse. Minu meelest ei tohiks toota juurde asju, mille elutsükli lõpuhaldus pole veel mitte kuidagi üheselt lahendatud. Ma olen tuulegeneraatorite teemast väga häiritud ja Väike-Maarja vallavalitsuses väga pettunud. On kahju, et antud vallavalitsuses ei saada aru kui ebastabiilne energiavarustus on tuulegeneraatorid. Ma isegi ei tea, mis mind rohkem hirmutab, kas see, et Väike-Maarja vallas on tööl isikud, kes sellist asja üldse kaaluvad ning enda valla elanike heaolu eest ei seisa või see, mida need generaatorid lõppkokkuvõttes endaga kaasa toovad.	
--	--	--

	Ma usun, et Pandivere piirkonna eripära eeldab väga läbipaistvat ja teaduspõhist otsustamist. Ehk siis minu esimene ettepanek on jätkuvalt see lollus pooleli jätta, mida te kõige kiuste ilmselgelt ei tee.	
	Usun, et põhjavee kaitse peaks olema Pandivere piirkonnas tuuleenergia planeeringutes esmane ja kompromissitu prioriteet. Seega järgmine ettepanek on tellida KMH-le lisaks veel üks eraldiseisev põhjalik hüdrogeoloogiline uuring, mille teeb mõni teine firma. See eraldiseisev lisa-uuring võiks olla täpsem ja kitsama fookusega, kus selle viib läbi geotehniliselt spetsialiseerunud firma, kes hindaks võimalikult täpselt ja detailselt põhjavee haavatavust planeeritavates asukohtades ja mõju lähedal asuvatele taludele ning kes sh hindab ka põhjavee pikaajalist kvaliteeti ja taastuvust. Pean teise hinnangu olemasolu väga oluliseks, sest kui kahe uuringu vahel peaksid olema vastuolud, siis tuleks need vastuolud selgitada ja edasi uurida, kuni kõik ühtib ning on 100% kindel.	Mitte arvestatud. Eraldiseisva uuringu tellimine geotehniliselt spetsialiseerunud ettevõttelt ei ole vajalik. Selgitame, et piirkond on kaardistatud karstivormide ja hüdrogeoloogia andmestiku osas. Planeeringu ja KSH koostamises osaleb Kobras OÜ hüdrogeoloog Urmas Uri. KSH aruandes hinnatakse mõju põhjavee kvaliteedile ja tasemetele. Detailplaneeringu LS ja KSH programmi ptk 2.6.2.3. täiendatakse järgmiselt <i>"Tulenevalt asjaolust, et piirkonnas esineb karst ja see asub nitraaditundlikul alal, koostatakse eksperthinnang, millega antakse ülevaade tuulepargi rajamisega kaasnevatest mõjudest põhjavee veetasemele ning kvaliteedile"</i>.
	Viimane ettepanek on läbi viia KMH-st eraldiseisev põhjalik sotsiaal-majanduslike mõjude hindamine, mis peaks olema väga oluline osa kogu selle asja juures. Teha sellega selgeks kogu sotsiaal-majanduslik negatiivne ja positiivne mõju (kui seda antud juhul üldse on). Selle käigus oleks oluline teha ka just rahaline hindamine, mis aitaksid kaardistada otseseid ja kaudseid mõjusid ning välja oleksid toodud lisaks positiivsetele väärtustele ka negatiivsed väärtused (loodusväärtuste kaotus, maastiku muutus, metsa kadumine, ligipääs marja- ja seene kohtadele, kinnisvara väärtuse langemine, usaldamatus kohaliku võimu vastu jne). Sellel kõigel on pikaajalised mõjud ning alles sellise rahalise hindamise järel saavad	Mitte arvestatud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Sotsiaal-majanduslikke mõjusid ei hinnata keskkonnamõjude strateegilise hindamise koostamise käigus, kuna vallavalitsus kavatseb käesolevast planeeringust eraldiseisvalt korraldada sotsiaal-majanduslike mõjude analüüsi. Programmi järgi hinnatakse inimese heaolu ja varale avalduvate mõjude kaudu, tuginedes Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse § 40 lõikele 4 (<i>inimese tervis, sotsiaalsed vajadused ja vara</i>). Inimeste heaolu ja tervisele avalduvat mõju on hinnatakse müra ja varjutuse mõju kaudu.

	otsustajad ette täieliku pildi ning on võimalik vaadelda, kui kasumlik see projekt üldse on.	
Regionaal- ja põllumajandusministeerium 17.06.2025 (kirja nr 4.1-5/1546-1)	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium on Avispea tuuleala detailplaneeringu lähteseisukohtade ja KSH programmis toodud põhimõtete ja järelustega nõus. Lisaks märgime, lähtuvalt sellest, et Vabariigi Valitsuse seaduse § 61 ¹ lõike 1 kohaselt on Regionaal-ja Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas muu hulgas põllumajandusmaa kaitse ja kasutamise poliitika kavandamine, on ministeeriumi fookuses kogu riigi põllumajandusmaa küsimused. Sellest tulenevalt palume edasiste tegevuste kavandamisel ja asjakohaste dokumentide koostamisel (eelkõige KSH aruanne) hinnata kogu põllumajandusmaa kasutust ja hõivet, mis kaasneb tuuleala ehitamisega.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmis täpsustatud vastavalt ettepanekule ptk 2.6.4.
Eraisik I.M 07.07.2025	Planeeritud elektriliste tuulegeneraatorite paigaldamine võib avaldada olulist mõju loodusele ja inimestele. Tuulegeneraatorid võivad häirida linde ja muid loomi ning muuta nende elukeskkonda ebasobivaks. Lisaks võivad tuulegeneraatorid veevarusid mõjutada, kuna nende paigaldamine võib katkestada looduslike veevoolusid ja põhjavett. Lisaks võib tuulegeneraatorite töötamine põhjustada müra ja terviseprobleeme kohalike elanike jaoks. Pidev müra võib põhjustada unehäireid, stressi ja muid terviseprobleeme. Seetõttu on väga oluline läbi viia põhjalik uuring selle kohta, milline mõju võib olla tuulegeneraatorite paigaldamisel nii loodusele kui ka inimestele. Kokkuvõttes tuleks enne planeeritud elektriliste tuulegeneraatorite paigaldamist teha põhjalik uurimistöö, et tagada nende mõju loodusele, veele, müratasemele ja terviseprobleemidele. Ainult põhjalike uuringute abil saame tagada, et tuulegeneraatorite paigaldamine on keskkonnasõbralik ja ohutu.	Teatavaks võetud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Ettepanekuid kaalutakse detailplaneeringu koostamise käigus ja mõjusid hinnatakse lähtuvalt programmis kirjeldatule. Lõplik arusaam, kas, kuhu ja mitu tuulikut võib/saab paigaldada, selgub detailplaneeringu menetluse käigus läbiviidavate uuringute tulemusena. Detailplaneeringu LS ja KSH programm on kavanditeks eelnevalt nimetatud läbiviimisel.

	Antud momendil ei saa ma isiklikult pooldada tuulepargi rajamist planeeritud viisil kuna puuduvad põhjalikud analüüsid igakülgsete mõjude mõjude suhtes. Samuti ma arvan, et kohalikel elanikel peaks olema rohkem aega kui 1 kuu projektiga tutvumiseks, seda eriti suvekuul, kuhu sisse jääb jaanipäev ja laulupidu.	
Eraisik K.K 07.07.2025	Arvamus Avispea tuulealast Kindlasti on tuuleenergia üks ebastabiilsemaid energialiike üldse. Selle rajamise ja haldamisega tekitatud kahju loodusele ei ole väärt seda väikest kasu, mida inimene saab tuule energiaga toodetud elektrist. Sellest on kirjutanud ka paljud teadlased, aga rohehullusega tegelevad inimesed sellest ei hooli. Viimati kirjutasid tuuleenergia kohta hoiatava artikli ka rootsi teadlased. Näiteks võib tuua ka raportid, mis on koostatud Saksamaa teadusasutuste poolt aastatel 2018-2021, kust ilmneb, et paljud sisemaa tuuleparkide projektide puhul ületas keskmine tootmiskulu elektri turuhinna. Neel olid suuresti seotud sellega, et ülekande- ja hoolduskulud olid kõrged ning tuule kiirus jäi liiga madalaks. Ka Norra tuuleparkide tasuvusanalüüsist (2020) ilmnes, et paljud tuulepargid olid rajatud ilma piisava majandusanalüüsita ning osa projektidest oleksid ilma riikliku toetuse ja maksuleevendusega olnud kahjumis. Ja ka Eesti Arengufondi ja Majandusministeeriumi analüüsides põhjal aastatel 2012 - 2016 selgub, et Eesti sisemaa tuuleenergia projektid sõltuvad tugevalt taastuvenergia toetuskeemist, ilma selleta oleks suurem osa projekte majanduslikud kahjumlikud olnud.	Mitte arvestatud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Projekti tasuvuse hindamine ei ole planeeringu seisukohast oluline, kuna see kuulub tuulepargi arendaja majanduslike riskide hulka. Küll, aga peab andma planeerimisprotsess seisukoha, kas programmis kirjeldatud ja edasises planeerimisprotsessis analüüsitud mõjud kahjustavad oluliselt keskkonda, inimeste heaolu jne. Nende andmete alusel saab teha Väike-Maarja vallavolikogu otsuse.

	Sarnaseid analüüse on väga palju ning sellistele raportidele tuginedes võib julgelt väita, et tuuleenergia ei ole kokkuvõttes jätkusuutlik, kuna see sõltub väga paljudest erinevatest faktoritest. Kindlasti ei poolda nende rajamist ning sellest tulenevalt on minu ettepanek mitte rajada Avispea tuuleala	
Muinsuskaitseamet 19.06.2025 (kirja nr nr 5-14/1507-1)	Palume keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande koostamisel arvestada, et keskkonnamõjuks pole mitte ainult mõju looduskeskkonnale, vaid ka keskkonna kaudu avaldub mõju kultuuripärandile, maastikule, inimese tervisele ning sotsiaalsetele vajadustele ja varale. Põhiseaduse kohaselt on Eesti riigi eesmärk ja ülesanne tagada rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade. Kultuuripärand on meie kultuuri ja identiteedi oluline osa, millest moodustuvad mälumaastikud toovad füüsiliselt nähtavale ajaloo kihistused. Eesti väiksusest hoolimata on mälumaastikud piirkonniti erinevad, mis annab kohalikule omavalitsusele võimaluse piirkondade arengu suunamisel ning konkurentsieeliste loomisel sellega arvestada ja selle kaudu eristuda. Kultuuripärandi väärtustamine, arendamine ja säilitamine on ühtaegu ühiskonna ühine kohustus ja võimalus. Kultuuripärand ja sellega seotu on taastumatu ressurss. Inimtegevus on sajandeid koondunud samadesse paikadesse, selle jäljed on enamasti tajutavad ja nähtavad, kuid vahel säilinud ka peidetult (nt arheoloogia). Meieni jõudnud kultuuriväärtuste teadvustamine, väärtustamine ja hoidmine on vajalik, et anda see võimalikult tähenduslikult ja terviklikult edasi järgmistele põlvetele ning garanteerida neilegi mitmekesine ja mälu kandev elukeskkond. 1. juunil 2018 jõustus Eesti suhtes Euroopa maastikukonventsioon. Konventsiooni kohaselt ei ole maastik pelgalt loodus ega lõpe linnapiiriga,	Teatavaks võetud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Ettepanekutega arvestatakse detailplaneeringu koostamisel.

	vaid on laiem: inimese tajutav ala, mille omadused on tekkinud loodusliku ja/või inimtegevuse tulemusena või nende koosmõjus. Konventsioon rõhutab kohaliku tasandi otsuste olulisust maastiku kaitsel, planeerimisel ja korraldamisel. Maastik on tervik ja sellega tuleb ruumilise planeerimise otsuste tegemisel arvestada. Maastikus olulist mõju omavad muudatused (nt päikese- ja tuulepargid, maavarade kaevandused jms) tuleb kavandada mälestistelt ja nende kaitsevöönditest välja ning asukohtade valimisel tuleb arvestada, et need ei vähendaks riiklike mälestiste ega ka kohalikul tasandil olulise kultuuripärandi iseloomulikku maastikulist ilmet, nende ruumilist kvaliteeti ega halvendaks nende kasutamist või kasutusse võtmist (müra, muud segavad faktorid). Avispea tuuleala on kavandatud Väike-Maarja valla idaossa, kus tuulikud võivad avaldada mõju ümbruskonnas paiknevatele mälestistele ja kultuuripärandi objektidele, sh Avispea kalmistu (u 1 km kaugusel) ning kaugemal Väike-Maarja ja Simuna kirikud ja kalmistud, Avanduse ja Muuga mõisakompleksid, Laekvere aleviku keskus, aga ka Rohu, Määri, Pandivere, Pudivere, Triigi jt endised mõisasüdamed, Avispea ajalooline küla. Nendele ja neilt avanevaid kaugvaateid tuleb väärtustada ning säilitada. Seetõttu on vajalik analüüsida planeeringuga kavandatavate muutuste visuaalset mõju kultuuripärandiga seotud kaugvaadete osas, arvestades sellega, et visuaalne mõju väärtuslikule keskkonnale oleks minimaalne. Palun hoidke ka edaspidi Muinsuskaitseametit planeerimisprotsessis kaasatuna.	
Keskkonnaamet 20.06.2025 (kirja nr 6-2/25/11232-2)	1. Juhime tähelepanu, et otsuse eelnõus on kirjas, et üks taotleja (TMV Green OÜ) soovib taotluse kohaselt rajada alale kuni 21 tuulikut, perspektiivselt u 100 ha suurusele alale päikesepargi ja kuni 2 ha suurusele	Arvestatakse. Toome ära, et planeeringus toodud andmed on õiged. Kuna huvitatud isikud ning Väike-Maarja vallavalitsus on kokku leppinud, et tagatakse elamute ja tuulikute vahel 1

	alale energiasalvestid. Teine taotleja (Sustainable Investments OÜ) soovib taotluse kohaselt rajada kuni 15 tuulikut. Otsuse eelnõust järeldeb seega nagu kavandataks DP alale kokku 36 tuuliku rajamist. DP lähteseisukohtade dokumendis on kirjas, et praeguse seisuga plaanitakse Avispea tuulealale rajada kuni 27 tuulikut ning perspektiivselt u 3 ha suurused energiasalvestusala. Palume korrigeerida DP dokumentides välja toodud tuulikute arvu ja maa-ala ja/või lisada täpsustavad selgitused.	km puhver, siis seega esialgses taotluses välja toodud tuulikute arvu ei ole võimalik välja arendada. Detailplaneeringu LS ja KSH programmis täpsustatud vastavalt ettepanekule
	2.KSH programmi ptk-s 2.6.12 (lk 54-55) on käsitletud võimalikke kumulatiivseid mõjusid ning loetletud lähipiirkonnas asuvad tuuleparkide arendused. Märkime, et välja on toomata Väike- Maarja vallas tuulealade 10 ja 15 DP algatamine (algatatud Väike-Maarja Vallavalitsuse 16.12.2024 otsusega nr 98), mille lähim nurk jääb u 4 km kaugusele loodesuunas. Palume KSH programmi täiendada ja arvestada tuulealade 10 ja 15 DP menetlusega. Lisaks on käimas Vinni valla tuuleala TU3 DP menetlus (algatatud Vinni Vallavolikogu 26.09.2024 otsusega nr 20), mis jääb u 10 km kaugusele.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmis täpsustatud vastavalt ettepanekule.
	3. KSH programmis taimestiku (ptk 2.6.1.1.1) ja linnustiku võimalikke mõjutegureid ja hindamise kirjeldust käsitlevates peatükkides oleks selguse huvides hea viidata KSH lisadele (vastavalt lisa 4 ja lisa 2).	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmis täpsustatud vastavalt ettepanekule.
	4. DP LS ja KSH programmi lk 27-28 on käsitletud kaitstavaid loodusobjekte. Märkitud ei ole planeeringuala vahetus läheduses paiknevat Lebavere projekteeritavat looduskaitseala. Ehkki antud ala moodustamise menetlus on algatatud juba mitme aasta eest (algatati keskkonnaministr12.12.2017 käskkirjaga nr 1-2/17/1204), ei ole sellest loobutud, kuna samal ajal on käimas ka kõrvaloleva metsise püsielupaiga kaitsekorra uuendamine. Lebavere projekteeritava looduskaitseala perspektiivseid kaitse-eesmärke ei ole üheselt kirja pandud, kuid kaitse	Arvestatakse Detailplaneeringu LS ja KSH programmis täpsustatud vastavalt ettepanekule.

	eesmärgidena tuleb eelkõige arvestada metsakoosluste kaitset ning eeldatavalt ka metsise kaitset. Metsakoosluste kaitseks moodustatavate (või ka olemasolevate) looduskaitsealade puhul tuleb arvestada, et ehkki nende kaitse-eesmärgidena ei pruugi olla nimetatud ühtegi konkreetset liiki, siis metsakoosluste kaitse katab laiemalt metsade elustikku, kaasa arvatud erinevad metsades elutsevad linnuliigid. Tuulikute kavandamisel metsakoosluste kaitseks moodustatava ala vahetus läheduses tuleb arvestada, et kaitstavale alale ei ulatuks olulisi häiringuid, mis kaitsealal kaitstavate koosluste looduslikku seisut (või seisundi taastumist, kui see saab olema kaitse-eesmärgiks) olulisel halvendaks.	
	5. DP LS ja KSH programmi lk 34 on viidatud Keskkonnaagentuuri 2024. a aruandele „Tuuleenergeetika arendamiseks täiendavate alade kaardistamine“. Antud aruande koostamisele järgnes riigile kuuluvate maade oksjon, osad uuringuala maad leidsid ka kasutaja. Keskkonnaametile teadaolevalt osad nendest aladest paiknevad üldplaneeringu alal 9 ning külgnevad üldplaneeringu alaga 1. Info olemasolul palume KSH programmis (lk 54) kajastada ka nende arenduste edasist kulgu ning hinnata aruandes koosmõjusid käesoleva DP-ga kavandatud tuulikutega.	Arvestatakse. Selgitame, antud alad on ühe huvitatud isiku poolt omandatud riigimaadel enampakkumise käigus ning tuulepargi arendamine toimub ühiselt ja mõjusid hinnatakse koosmõjus.
	6.DP LS ja KSH programmi lk 35 kohaselt viiakse taimestikule avalduva mõju hindamiseks läbi inventuurid ja kaardistamised 100 m raadiuses võimalikest tuulikute ehitusaladest. Märkime, et taimestiku uuringud peavad hõlmama ka kaitsealuste seente ja sammalde inventuuri, kui uuringualasse jääb kooslusi, kus seniste teadmiste põhjal võib nende liigirühmade esindajaid eeldada. Antud liigirühmad on küll nimetatud taimestiku uuringu lähteülesandes. Märkime, et lisaks tuleb juhtumipõhiselt kaaluda taimestiku uuringu läbiviimist ka kaasneva	Arvestatakse . Detailplaneeringu LS ja KSH programmi täpsustatud vastavalt ettepanekule

	infrastruktuuri ehitusaladel (nt oluline teedevõrgustiku ümberehitus või muud suuremad planeeringuga kavandatavad ehitustööd või raadamised).	
	7. DP LS ja KSH programmi lk 39 on asjakohane täiendada infoga lendorava esinemise võimalikkuse kohta lähtudes Keskkonnaagentuuri 2024. a aruande „Tuuleenergeetika arendamiseks täiendavate alade kaardistamine“ alusuuringust.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmi täpsustatud vastavalt ettepanekule
	8, DP LS ja KSH programmi lk 40 on kirjas: Haavakannu looduskaitseala eesmärk on selgitada välja metsise keskkonnakasutus ja meetmed liigi erinevate elupaikade sidususe ja mängualade kasutuse tagamiseks. Palume lause sisu täpsustada.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmi täpsustatud vastavalt ettepanekule
	DP LS ja KSH programmi lk 42 on järeltatud et kavandatu ei mõjuta Haavakannu loodusala kaitse-eesmärke. Üldiselt võib sellega nõustuda, kuid mõju võimalikkust tuleb DP koostamisel üle kaaluda, kui selguvad kaasneva infrastruktuuri (teed, elektriliitumised) eeldatavad asukohad.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmi täpsustatud vastavalt ettepanekule
	10. 12.02.2025 toimunud arendaja, KSH ekspertide ja Keskkonnaameti vahelisel arutelul (küsimuseks DP KSH raames täiendavate uuringute läbiviimise vajadus) selgus, et vajalik on siiski pöörata tähelepanu ka väike-konnakotkale. Üldplaneeringu ala 14 jääb vahemikku 2 – 2,7 km väikekonnakotka elupaiga KLO9132501 pesast, ala on täies ulatuses haritav maa, seega väikekonnakotka võimalik toitumisala. Siiski, 2024 aasta uuringutel kohati väike-konnakotkaid piirkonnas väga üksikutel juhtudel. Sellest hoolimata leiame, et uuringu käigus tuleks siiski üle kontrollida üldplaneeringu ala 14 kasutatavuse väike-konnakotka poolt. Antud uuring annaks ka täiendavat sisendit varasemates diskussioonides esile kerkinud küsimusele väike-konnakotka elupaiga KLO9132501 kaitsetingimust osas.	Arvestatakse. Selgitame, et lisaks lisas 2 on eraldi tellitud ornitoloogilt Arne Tuulelt väike-konnakotka pesa asustamise vaatlused. Esmaste andmete alusel ei asusta käesoleval hooajal pesa väike-konnakotkas, vaid herilaseviu. Täpsem aruanne valmib aasta lõpuks.

	11. Kuna ptk 1, joonis 1 (lk 3) kujutatud punktvaatluspunktid ei kata väikekonnakotka võimalikku õhuruumi kasutust planeeringuala piirkonnas, on vajalik vähemalt suviseks perioodiks (juuli-august) määrata lisapunkt ala 14 piirkonna avamaastikul.	Arvestatakse. Täiendavad vaatlused on tehtud, täpsem informatsioon esitatakse linnustiku uuringu aruandes.
	12. Ptk 2.3 (lk 4) ja joonis 4 (lk 6). Keskkonnaameti hinnangul vajab kanakulli peibutamine suuremat ala. Tõenäoliselt ei asunud 2024. aasta uuringus peibutusele vastanud kanakull oma pesapaiga lähedal (on üsna sagedased juhtumid, kus kanakullid vastavad peibutusele oma pesapaigast kuni 1 km kaugusel), kuna pesa ei leitud. Seetõttu on kanakulli peibutust vaja laiendada rahniseire punktidesse R91, R95, R97, R98.	Mitte arvestatud. Ornitoloog ei teostanud antud alal kanakulli peibutust, kuna eksperdi andmetel on võimalik kanakulli elupaik piisavalt kaugel planeeritud tuulikutest. Aruandes analüüsitakse siiski mõju kanakullile ja ekspert annab hinnangu oma vaatluste/teadmiste baasilt.
	13. Lähteülesandes on märgitud, et Avispea tuulealale paigaldatakse 3 püsisalvestit ning teostatakse ka käsidetektoriga uuringud. Oluline on rõhutada, et nahkhiirte uuring peab andma täiendava sisendi Keskkonnaagentuuri 2024. a aruande „Tuuleenergeetika arendamiseks täiendavate alade kaardistamine“ alusuuringus toodud infole (kattes alad, mida viidatud uuring ei katnud ja/või täpsustades läbiviidud uuringut, võimaldamaks hinnata täpsemalt mõju olulisust ning töötamaks välja leevendavaid meetmeid).	Arvestatakse. Antud eesmärgil sai uuring tellitud, kuna uurigu ala ei kattu Keskkonnaagentuuri 2024. a aruande „Tuuleenergeetika arendamiseks täiendavate alade kaardistamine“ kogus ulatuses detailplaneeringualaga.
Riigimetsa Majandamise Keskus 27.06.2025 (kirja nr 3-1.1/2025/4138)	Olles tutvunud detailplaneeringu koostamise lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmiga, avaldame järgmist: - Juhime tähelepanu, et kui tuulikuid kavandatakse RMK halduses olevale riigimaale, toimub seal ehitusõiguse andmine Metsaseaduses ja Riigivaraseaduses sätestatud korras. - Palume kõik antud planeeringust lähtuvad ehitusprojektid kooskõlastada RMK halduses oleva riigimaa osas RMKga täiendavalt.	Teatavaks võetud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Ettepanekutega arvestatakse detailplaneeringu koostamisel. Samuti kaastakse RMKd edasises protsessis.

Eraisik E.S. 07.07.2025	Peatada tuuleala 1,9,14detailplaneering. Põllumaa kaitse seadus keelab rajada ehitisi viljakale põllumaale, metsaseadus kohustab peale lõppraiet 3 aasta jooksul taasmetsastamise .	Teatavaks võetud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Väärtuslikule põllumaale ja metsamaale on võimalik rangeid reegleid järgides ehitiste rajamine. Selles osas antakse ülevaade detailplaneeringus.
Maa- ja Ruumiamet 27.06.2025 (kirja nr 12-2/25/9027-3)	1. Dokumendi peatükis 1.4 on välja toodud, et koostöös Põllumajandus- ja Toidumetiga kaardistatakse olemasolevad töötavad drenaažisüsteemid ja hinnatakse nende kaitsevajadust. Märkime, et alates 01.01.2025 tegeleb maaparandusega MaRu (maaparanduse osakond).	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmi täpsustatud vastavalt ettepanekule.
	2. Dokumendi peatükis 1.5.2 on toodud, et ühe tuuliku rajamiseks väljakaevatava pinnase maht on u 2000 m ³ (ehitusprojektid täpsustavad mahtusid vastavalt ala ehitusgeoloogiale). Pinnast kasutatakse osaliselt vundamendi katmiseks. Peatükis 2.6.3 on kirjeldatud, et väljakaevatud pinnast saab kasutada teistes kohtades, nt maapinna täitmiseks, pinnase viljakat kihti ka haljastuse rajamisel vms eesmärgil. Tuulepargi ehitamise käigus eemaldatava huumuskihi/mulla võimalikult kiiresti laiali ajamine läheduses asuvale põllumajandusmaale on mulda kui keskkonda säästev lahendus ning sellisel viisil saab mullaelustik eeldatavasti kõige vähem kahjustatud. Kuna 27 tuulikuga tuulepargi ehituse ajal tekib väga suurel hulgal väljakaevatavat pinnast, siis palume detailplaneeringu koostamisel ja mõjude hindamisel käsitleda ka pinnase äraviimise/paigutamise teemat täpsemalt.	Teatavaks võetud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks, kuna tekstis on kirjas „ <i>Mõju täpsem iseloom ja ulatus selgitatakse välja KSH käigus. Hinnang antakse eksperthinnangu vormis</i> ”. Ettepanekutega arvestatakse detailplaneeringu koostamisel.
	3. Planeeringuala asub Väike-Maarja ja Vinni valla piiril. Palume täiendada dokumendi peatükki 2.3 „Kavandatava tegevuse seos strateegiliste dokumentidega” ja käsitleda ka Vinni valla üldplaneeringut. Palume analüüsida, mida on kavandatud Vinni valla üldplaneeringuga tuulepargi võimalikule mõjualale ning kuidas tuulepargi ehitus üldplaneeringuga	Arvestatakse osaliselt. Detailplaneeringu LS ja KSH programm on täpsustatud vastavalt esitatud ettepanekule. Mõjuhinnang viiakse läbi detailplaneeringu koostamise etapis, kuna praegusel hetkel ei ole teada tuulikute täpne asukoht ega mõjuala ulatus. Need selguvad alles pärast tuulikute paiknemise määramist. Alles seejärel on võimalik

	kavandatut võib mõjutada. Hetkel puudub informatsioon, millest oleks üheselt võimalik järeldada, et Vinni valla üldplaneering on elluviidav. 4. Peatükis 2.6.4.1 on käsitletud müra teemat ning selgitatud, kuidas tuleb arvestada olemasolevate elamutega. Palume detailplaneeringu koostamisel näha ette ka meetmed, mida on vajalik arvestada tuulepargi mõjualas uute hoonete kavandamisel. Otstarbekas on määrata müratundlike ehitiste keeluala planeeringuala sees (planeeringuala saab keeluala ulatuses laiendada), et tagada tuulepargi elluviidavus.	hinnata, kas Vinni valla üldplaneeringust tulenevate nõuete alusel tuulepargi ehitus piirkonnas on elluviidav. Arvestatud osaliselt. Väike-Maarja vald on seisukohal, et üldplaneeringuga tuuleenergeetika arendamiseks põhimõtteliselt sobivateks määratud alasid ei suurendata ega muudeta, välja arvatud juhul, kui on vajalik planeeringuala laiendamine tehnovõrkude rajamiseks. Iga uue müratundliku hoone ehitamise taotlust kavandatava tuulepargi mõjualas hinnatakse edaspidi eraldiseisva menetluse käigus, kaaludes iga üksikjuhtumi spetsiifilisi asjaolusid. Valla tegevus lähtub seejuures järgmistest põhimõtetest: 1. Üldplaneeringu eesmärkide tagamine. Väike-Maarja valla üldplaneeringu alusel on tuulepark mitmest vähemalt 30 meetri tipukõrgusega elektrituulikust ning elektrituulikuid omavahel ja neid liitumispunktiga ühendavatest seadmetest, ehitistest ning rajatistest koosnev elektrijaam. Väike-Maarja valla üldplaneeringuga on kavandatud tuuleenergia tootmiseks põhimõtteliselt sobivad alad, millele on üldplaneeringus sätestatud tingimustel võimalik rajada tuuleenergia tootmisrajatisi. Vastavalt üldplaneeringule tuleb tuulepargi kavandamiseks koostada detailplaneering ja läbi viia detailplaneeringuga kavandatava keskkonnamõju strateegiline hindamine, kuna alles detailplaneeringu menetluses selgivate asjaolude
--	---	--

		põhjal selgub tuulikute rajamise lõplik võimalikkus. Läbiviidud uuringute ja planeerimistevõimete tulemusena ning kõikide asjakohaste piirangute ja kitsendustega arvestades peab olema võimalik otsustada kuhu ja mitu tuulikut algselt detailplaneeringu alal saab püstitada (maksimaalne tuulikute arv ja nende asukohad). Seega, kui tuuleenergia tootmiseks põhimõtteliselt sobivale alale rajatakse vähemalt kaks tuulikut, mille tipukõrgus on vähemalt 30 meetrit, on üldplaneeringu eesmärgid tagatud. 2. Arendaja ja maaomanike õiguste kaitse. Vastavalt haldusmenetluse seadusele kaasatakse haldusmenetlusse menetlusosalisena isikud, kelle õigusi menetlustoimingud võivad puudutada (nn kolmandad isikud). 3. Käimasoleva planeeringuga arvestamine. Iga uue müratundliku hoone ehitamise taotlust kavandatava tuulepargi mõjualas hinnatakse edaspidi eraldiseisva menetluse käigus, kaaludes iga üksikjuhtumi spetsiifilisi asjaolusid (sh projekteerimistingimuste väljastamine või mitteväljastamine).
	5. Kuna üha enam on ühiskonnas tõusetunud tuulikutega kaasneva impulssheli mõju inimese tervisele, siis palume ka seda teemat KSH programmis lühidalt käsitleda.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmi täpsustati vastavalt ettepanekule ning täiendati ptk 2.6.4.1.

	6. Dokumendis on kirjeldatud, et detailplaneeringu koostamisse kaasatakse planeeringualal ja planeeringuala piirist ca 3 km kaugusel asuvate kinnistute omanikud. Märjime, et kaasamine tuuleparkide kavandamisel on olnud viimase aasta vältel üha kasvava avalikkuse tähelepanu all ning tuuleparkide kavandamise läbipaistvus ja puudutatud isikute võimalikult varajane kaasamine on planeeringute koostamisel väga oluliseks muutunud. Seepärast palume juba ka lähteseisukohtadele ning KSH programmile arvamuste avaldamise võimalusest teavitada planeeringuala ja planeeringuala piirist ca 3 km kaugusel asuvate kinnistute omanikke.	Arvestatakse. Anname teada, et seda ettepanekut on juba rakendatud ning 3 km kaugusel asuvate kinnistute omanikke kaasatakse ka edaspidi.
Eraisikud M.O ja R.O.	Oleme loonud endale kodu ja kogukonnale keskuse heas usus, et paikkonna senine kasutus ei viita rohkemale tööstusliku tegevuse võimalusele. Taastuenergia regulatiivne raamistik näeb ette, et taastuenergia arendamiseks tuleb eelistada piirkondi, kus see ei toimu loodus- ja elukeskkonna arvelt. Tuulepark on hetkel planeeritud inimeste kodu vahetusse lähedusse ilma elanikkonnalt nõusolekut küsimata ja saamata, ilma konkreetsete ja üheselt arusaadavate selgitusteta. Te kutsute inimesi maale elama aga antud juhul on tehtud suur samm maaelu hävitamise poole. Ei planeerijad ega vallavalitsuse liikmed, veel vähem piirkonna elanikud ei tea mida tegelikult selliste tuulikute vahetus läheduses elamine tähendab. Senised kogemused näiteks Tootsi tööstuspargi läheduses elavatelt inimestelt on valdavalt negatiivsed. Väga puudulik ja ebausaldusväärne on käsitlus või polegi käsitletud teemat milline on tuulikute mõju inimeste tervisele. Ei saa olla lihtsameelsel	Arvestatakse osaliselt. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Viitate oma kirjas, et „<i>Taastuenergia regulatiivne raamistik näeb ette, et taastuenergia arendamiseks tuleb eelistada piirkondi, kus see ei toimu loodus- ja elukeskkonna arvelt.</i>“ Kliimaministeerium on 18.07.2025 kirjaga nr 7-15/25/2627-4 andnud oma seisukoha: „<i>Sobivad alad tuulepargi rajamiseks tuleb välja selgitada planeerimismenetluse ja keskkonnamõjude strateegilise hindamise käigus. Euroopa Liidu taastuenergiat puudutavad direktiivid ei välista taastuenergia rajatiste rajamist loodusmaastikele.</i>“ Keskkonnamõjude strateegilise hindamise aruandes antakse ülevaade mõjudest inimese tervisele vastavalt programmis ptk 2.6.4 toodule (sh infraheli ja vilkumise mõjud). Lisaks kaasatakse huvitatud osapooli detailplaneeringu koostamise protsessi vastavalt planeerimisseaduse nõuetele.

	seisukohal, et inimeste terviseprobleemid tuulikute läheduses elamisel tulenevad lihtsalt arendusele vastuseisust tingitud stressist. Isiklikult olen teismeeast saadik kannatanud migreenihoogude all. Migreen ei tähenda lihtsalt peavalu, see on ka halo, nägemise hägustumine, iiveldus. Halb enesetunne, valguse- ja helitundlikus võib kesta pärast migreenihoogu kuni kaks ööpäeva. Kuigi viimastel aastakümnetel, tänu ravimitele on haiguse episoodid kontrolli all (u 1x aastas) siis teadaolevalt on selle haiguse all kannatajatele pidev infrahelimüra ja valguse pidev vilkumine tõenäoline haigushoogude esilekutsuja.	
	Oleme veendunud, et otsuseid elu- ja looduskeskkonna osas ei saa teha ilma, et need põhineksid pikaajalistel uuringutel. Kuna nii kõrged tuulikud on Eestisse alles püstitatud siis ettepanek on: 1) enne arendusega jätkamist koguda ja analüüsida usaldusväärseid andmeid juba töötavatest tuuleparkidest, seda vähemalt kolme aasta vältel. Puutumata on ka teema milline on tööstusparkide mõju kinnisvara väärtusele. Asume hajaasustuspiirkonnas, olles kõik oma säästnud suunanud talukoha arendamisele ja lisaks maksame veel aastaid talukoha soetamiseks võetud pangalaenu. Lähtudes reaalsest võimalusest, et tuulepargid ehitatakse "üle laipade", inimeste vastuseisu arvestamata ja nende mistahes mõju ei võimalda meil enam kodus elada teeme järgnevad ettepanekud: 2) tööstuspargi mistahes negatiivne mõju arenduspiirkonna püsielaniku tervisele ja elukvaliteedile peab kuuluma arendaja ja/või vallavalitsuse vastutusalasse ning tasuliste* terviseuuringute, ravikulude ja tervisekahju ning elukvaliteedi languse kompenseerimine peab olema vastavasisulise selge ja üheselt arusaadava seadusega reguleeritud.	Arvestatakse osaliselt. Eestis on mitmed tuulepargid, mille vanus on üle kolme aasta (isegi 15 aastat) ja samuti mitmed pargid, mille kõrgus on üle 200 m on käitatud vähemalt kaks aastat (andmed https://keskkonnaportaali.ee/et/tuuleenergeetika-voimsus-eestis?gad_source=1&gad_campaignid=20599782641&gclid=0AAAAAqTWItMKsnLaPV_K_zY4udyJOAf6N&gclid=Cj0KCQjw267GBhCSARIsAQjVJ4F8thNYO7zcKlfSw65GcbrsPnrM_NREU8nIMOcLse9z1Nx_0llrJibwaAiELEALw_wcB). Seega saame kasutada neid andmeid, mida on kogutud Eestis ning sarnaseid uuringuid on tehtud mujal maailmas, mida saab mõjuhindamisel analüüsida. Juhime tähelepanu sellele, et lähiajal on valmimas Terviseameti ja Sotsiaalministeeriumi tellitud tervisemõjude uuringud, mis koondavad mujal maailmas läbi viidud uuringute tulemused. Käesoleva detailplaneeringu LS ja KSH programmis on märgitud, et kinnisvara väärtuse hindamiseks kaasatakse

	*(teenus on kiiresti kättesaadav mis on eluliselt tähtis) 3) olles sunnitud kinnisvara müüma alla selle tegeliku väärtuse (väärtuse languse põhjuseks on lähedal asuv tööstuspark) on arendaja ja/või vallavalitsus kohustatud kompenseerima kinnisvara omanikule kinnisvara müügist saamata jäänud tulu. Kinnisvara hinnatakse eelnevalt põhimõttel, et eksperthinnangus ei arvestata töötuspargi olemasolu.	detailplaneeringu koostamise protsessi vastava eriala teadmisi omav ekspert. Tema annab hinnangu, kuidas võiks olla mõjutatud piirkonnas kinnisvara väärtus. Kompenseerimise osas lähtutakse Keskkonnatasude seaduse regulatsioonist.
	Lisaks palume selgetes ja konkreetsetes numbrites kirjeldada hetkel teadaolevat kompenseerimise süsteemi: Soovime teada Avispea tuuleala N9 andmetele tuginedes kas kompensatsiooni summa jaguneb sissekirjutusega inimeste või perekondade vahel? Palume välja tuua, lähtudes praegusel hetkel teadaolevatest andmetest, 1, 2, ja 3 km raadiuses olevate kompensatsioonikõlbulike inimeste/perede arv ja igaühele/igale perele laekuv täpne summa aastas!	Arvestatakse osaliselt. Rahalise kompensatsiooni teema on käsitletud programmis ptk 2.6.4.5. Planeering on veel liiga varajases etapis, mistõttu ei ole praegu võimalik täpselt öelda, kui palju ja mis kõrgusega tuulikuid võiks tulla. Samas on tingimused ja ülevaade selle arvutuse kohta esitatud ka Keskkonnaportaalis aadressil: https://keskkonnaportal.ee/et/teemad/taastuenergia/tuuleenergia/tuulikutasud. Seal saab alla laadida ka tuulikutasu kalkulaatori.
	Lisaks anname keskkonnauuringute tarbeks teada, et meie kinnistul elavad ohustatud liikidest nahkhiired. Oleme neid igal suvel kohanud ja juhuslikult leidnud mitmel varakevadel ka nende talvitumiskohad. Lisaks elutsevad meil kivisisalikud. Läheduses peaks tõenäoliselt pesitsema kakulistest ka karvasjalg-kakk. Kanakull on pea igapäevane külaline. Ka nurmkanad. Metsloomade ja -lindude liigirikkus on siin piirkonnas teada ja tuntud. Kindlasti on nende hulgas ka teisi ohustatud ja/või kaitsealuseid loomaliike. Me loodame siiralt, et nende olemasolu ei vähetahtsustata - eirata.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmis on antud loomarühmade uuringud planeeritud vastavalt ptk-le 2.6.1.1.2.
Terviseamet 01.07.2025 (kirja nr 9.3-4/24/10891-3)	1) Tuulepargi müraalase olukorra hindamisel tuleb arvestada lisaks tuulikute poolt tekitatavale mürale ka tuulepargiga seotud seadmete (alajaamade trafod, salvestusseadmed ja muud lisaseadmed) poolt	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmi täpsustatud vastavalt ettepanekule.

	tekitatud müraga, mille müratase peab vastama keskkonnaministri 16.12.2016 määruse nr 71 „Välisõhus leviva müra normtasemed ja mürataseme mõõtmise, määramise ja hindamise meetodid“ nõuetele.	
	2) Madalsagedusliku heli leviku hindamiseks soovitab amet läbi viia madalsagedusliku müra modelleerimise lähtudes juhendist „Tuuleparkide keskkonnamõju hindamise juhend. Müra, vibratsioon, varjutamine“ Estonian, Latvian & Lithuanian Environment OÜ (14.02.2025), kus on kirjeldatud ja välja toodud keskkonnamõjude hindamise kindlad kriteeriumid ja hindamismeetodid.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmi täpsustatud vastavalt ettepanekule.
	3) Arvestades asjaoluga, et tuulikuid ei kavandata müratundlikele hoonetele lähemale kui 1000 m (elamu aluse maa omaniku kirjalikul nõusolekul 700-1000 m), on amet nõus, et hinnang infraheli leviku ja vibratsiooni osas antakse eksperthinnanguna. Eelpool kirjeldatud vahemaa on piisav tuulikute tööst põhjustatud võimaliku infraheli ja vibratsiooni negatiivse mõju ning häiringute vältimiseks.	Arvestatakse osaliselt. Detailplaneeringu LS ja KSH programmi täpsustatud vastavalt ettepanekule infraheli osas. Jätakuvalt leitakse, et täiendav vibratsiooni hindamine eksperthinnanguga ei ole asjakohane.
	4) KSH programmi punktis 2.2. on järgmine eksitav lause: „Juhul, kui see on asjakohane, vaadeldakse mõjualana ka väljaspoole detailplaneeringu ala jäävaid alasid. Mõjuala ulatus sõltub väga palju mõju liigist ja mõju retseptorist. Inimese jaoks on kõige ulatuslikum visuaalne mõju. Visuaalne mõju võib ulatuda Viljandi vallast väljapoole naaberomavalitsustesse.“ Avispea tuuleala paikneb Lääne-Viru maakonnas Väike-Maarja vallas.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmi on parandus sisse viidud.
Eraisik O.M.	Ma ei taha et minu omandis olevale maale tuulikuid ehitatakse.	Arvestatakse. Nimetatud kinnistud ei asu detailplaneeringu alal.
Eesti Geoloogiateenistus 02.07.2025 (kirjaga nr 13-3/25-1068)	Planeeringuala skeemi järgi kattub detailplaneeringu ala Tapa põlevkivi perspektiivalaga ning Rakvere fosforiidimaardlaga (registrikaart nr 192) piirneva fosforiidi prognoosvaru plokiga 25.	Arvestatakse Detailplaneeringu LS ja KSH programmi on parandus sisse viidud.

	Perspektiivala on prognoosvaruga maavaralasund, mis pole kantud maavarade registrisse. Keskkonnaametis menetluses olevaid kaevandamisloa taotlusi planeeringualal hetkel ei ole. 1. Lähteseisukohtade ja KSH programmi peatükis 2.4.2. „Maastik, mullastik, geoloogia (sh maardlad) ja hüdrogeoloogia“ on selgitatud (tsitaat) „Ala kattub Rakvere fosforiidimaardla prognoosvaru plokk nr 25-ga“ Korrektne oleks järgmine: Ala kattub Rakvere fosforiidimaardlaga piirneval alal kirjeldatud fosforiidi prognoosvaru 25. plokiga.	
	2. Lähteseisukohtade ja KSH programmi Tabelis 1. „Tingimused detailplaneeringu läbiviimiseks tuuleenergia tootmise aladel“ (tabel 1) on viidatud, et alal on fosforiidi varu. Selgitame, et prognoosvaru eristatakse maardlaga piirneval alal väljaspool tarbe- ja reservvaru kontuuri või piirkonnas, kus maavarailmingute esinemise põhjal võib eeldada uue maardla olemasolu ning prognoosvaru ei võeta arvele (MaaPS § 23 lg 4).	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmi täpsustatud vastavalt ettepanekule
	3. Palume üle kontrollida lähteseisukohtade ja KSH programmi tabelis 1. veerus „Nõuetega arvestamine“ viidatud ptk-d. Nt esitatud programmis puudub viidatud ptk 4.3.7. Palume planeeringu jooniste koostamisel kasutada maavarade registris arvel olevate maardlate ja mäeeraldiste teenindusmaade piire. Ajakohaste andmete saamiseks on võimalus 2025. a https://maps.egt.ee/geoserver/maavarad/ows?service=WFS&version=2.0.0&request=GetCapabilities või laadida andmed alla aadressilt Maavarade registri andmete allalaadimine Geoportaal Maa- ja Ruumiamet (maaruum.ee). Joonistele palume lisada info, mis kuupäeva seisuga maardlate ja mäeeraldiste andmeid on kasutatud.	Arvestame. Detailplaneeringu LS ja KSH programmi täpsustatud vastavalt ettepanekule ning arvestame ettepanekuga detailplaneeringu protsessis. Samuti kaasame Eesti Geoloogiateenistust ka edaspidises protsessis.

	Palume eriplaneeringu koostamise käigus arvestada MaaPS-is sätestatud nõuetega. Palume hoida Eesti Geoloogiateenistust kursis planeeringu edasise menetlemisega.	
Eraisik A.P.	Mina ei poolda tuuleparke. Vähe on infot kasulikusest.	Teatavaks võetud.
MTÜ Eesti Metsa Abiks (EMA) 05.07.2025	Üldine ja põhimõtteline seisukoht nr 1: Taastuenergiaparki ei tohi rajada looduslikule metsamaale, rohevõrgustiku alale, vaid juba kahjustatud või ümberkujundatud alale. Tuulikud ja päikesepargid on plaanis rajada aladele mis kattuvad rohevõrgustiku tuumikaladega ja väärtusliku põllumaaga. Käesolevaga juhime tähelepanu asjaolule, et kavandatav taastuenergiapargi rajamine looduslikule metsamaale toob kaasa ökosüsteemide tahtliku hävitamise ning see on täielikus vastuolus Euroopa Liidust tulenevate keskkonnavalaste kohustustega, mida Eesti Vabariik on lepinguliselt kohustatud täitma. Liikmesriikidel on kohustus vältida looduslike elupaikade ja kaitstavate liikide elutingimuste halvenemist, ka väljaspool Natura 2000 alasid, kui tegevus võib olulisel määral mõjutada kaitset vajavate liikide või elupaikade seisundit. Viitame antud juhul sellele, et planeeringualal on metsamaa ning looduslikud ökosüsteemid, mis on küll viimastel aastakümnetel üleraie tõttu kannatada saanud, kuid taastumisvõimelised. Taastuenergiapargi rajamine toob kaasa looduslike elupaikade hävimise või killustumise. Lisaks toob see kaasa EL kaitse all olevate liikide elupaikade kadumise või häirimise ning ökosüsteemide olulise seisundi halvenemise (nt kuivendus, müra, valgusreostus jne). Eesti on Euroopa Liidu liikmesriigina kohustatud peatama ökosüsteemide hävimise, loodusliku linnustiku vähenemine ning tagama nende liikide elupaikade säilimise.	Mitte arvestatud. Väike-Maarja valla üldplaneering lubab tingimuste täitmisel rohevõrgustikku ja väärtuslikele põllumaadele ehitiste rajamist. Nendele tingimustele vastavust analüüsitakse detailplaneeringu koostamise käigus keskkonnamõju strateegilise hindamise raames. Kliimaministeerium on esitanud oma tõlgenduse selle kohta, kas Euroopa Liidu keskkonnavalaste kohustustega minnakse vastuolule, 18.07.2025 kirjaga nr 7-15/25/2627-4. Seisukohas on kirjas: <i>Taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamiseks vastu võetud Euroopa Liidu direktiivide eesmärk on kiirendada taastuenergia kasutuselevõttu, mitte seada sellele täiendavaid piiranguid või takistusi. Taastuenergia projektide menetluse kiirendamiseks on direktiivis ja selle muudatustes järjest tehtud taastuenergia projektide rajamisel erisusi võrreldes nõuetega, mida seavad loodusdirektiivid. Taastuenergia kasutuselevõtu kiirendamiseks vastu võetud direktiivid on samuti osa Euroopa Liidu õigusest, mida järgime. Nii näiteks on taastuenergia projektil teatud tingimuste täitmisel ülekaaluka avaliku huvi eeldus. Seega juhul, kui muu valdkonna projekti puhul tegevus lubatud ei ole, loetakse taastuenergia ülekaalukaks avalikuks huviks võrreldes</i>

	Aastatel 1983-2018 kogutud haudelinnustiku punktloenduse andmete alusel väheneb Eestis tavalisemate metsaliikide arvukus 43-59 tuhande paari võrra aastas. Lisame, et tegemist on ka rohevõrgustiku alaga, selline tegevus ohustab rohevõrgustiku sidusust ning on vastuolus kehtivate keskkonnakaitse põhimõtetega. Üldine ja põhimõtteline seisukoht nr 2: Vastuolu Euroopa Liidu taastuenergia direktiiviga (direktiiv (EL) 2018/2001). Otsene vastuolu tuleneb Euroopa Liidu taastuenergia direktiivist (direktiiv (EL) 2018/2001), mis rõhutab, et taastuenergia arendamine peab toimuma kooskõlas keskkonnakaitse põhimõtetega, sealhulgas elurikkuse säilitamisega. Direktiivi eesmärk on edendada taastuenergia kasutamist viisil, mis ei kahjusta olemasolevaid looduskooslusi, liike ega elupaiku. Direktiivi artikkel 15c sätestab: “Taastuenergia eelisarendusalad. Hiljemalt 21. veebruariks 2026 tagavad liikmesriigid, et pädevad asutused võtavad vastu ühe või mitu kava, millega määratakse artikli 15b lõikes 1 osutatud alade alarühmaks taastuenergia eelisarendusalad üht või mitut liiki taastuvate energiaallikate jaoks. /.../ Nendes kavades pädevad asutused /.../ määravad piisavalt homogeensed maismaa-, sisevee- ja merealad, kus konkreetset liiki taastuva energiaallika kasutuselevõtt ei avalda eeldatavasti olulist keskkonnamõju, võttes arvesse valitud ala eripära, järgmiselt: i) eelistavad tehis- ja ehitatud pindu, nagu hoonete katused ja fassaadid, transporditaristu ja selle vahetu ümbrus, parkimisalad, põllumajandusettevõtted, prügilad, tööstuspiirkonnad, kaevandused, tehissiseveekogud, -järved või -veehoidlad ning asjakohasel juhul	<i>loodusväärtuse kaitsmisega ja tegevust saab vastavate tingimuste täitmisel lubada.</i> <i>Sobivad alad tuulepargi rajamiseks tuleb välja selgitada planeerimismenetluse ja keskkonnamõjude strateegilise hindamise käigus. Euroopa Liidu taastuenergiat puudutavad direktiivid ei välista taastuenergia rajatiste rajamist loodusmaastikele.</i> Juhime tähelepanu, et planeering on hetkel algusjärgus ning LS ja KSH programm näitavad, milliseid asjakohaseid mõjusid detailplaneeringu protsessi käigus analüüsitakse, sh vaadeldakse mõju rohevõrgustikule, linnustikule jne. Seejärel on võimalik teha otsus, kas Avispea tuulealal saab tuuleparki rajada.
--	---	--

	asulareoveepuhastid, samuti degradeerunud maa, mis ei ole põllumajanduses kasutatav.”	
	Seisukoht nr 3: Vastuolu ettevaatusprintsiibiga. Linnurikaste looduspõhiste (ka Natura 2000 linnualade) vahetusse lähedusse tuuleparke rajada ei saa. Kaitsealused linnud pesitsevad ka Natura 2000 loodusalaadel, mille kaitse-eesmärkide hulka nad ei kuulu ning sageli jäävad pesad inventuuride käigus tuvastamata ja EELIS-esse kandmata. Seega tuleb rakendada elementaarset ettevaatusprintsiipi ning välistada looduslikud ökosüsteemid tuuleparkide asukohtadena. Euroopa Liidu õiguses on ettevaatusprintsiip juriidiliselt siduv. Euroopa Kohus on korduvalt kinnitanud, et: „Ettevaatusprintsiip on üks alusprintsiip, mis peab suunama liikmesriikide ja EL institutsioonide tegevust, kui eksisteerib teaduslik ebakindlus võimaliku kahjuliku mõju osas.” Arvestades asukohta, mis asub vahetult Natura 2000 linnuala kõrval metsamaal, on tegemist otsese ettevaatusprintsiiibi eiramisega, mis on ebaseaduslik.	Mitte arvestatud. Nõustume, et Natura 2000 linnualadele ei tohi tuulikuid planeerida ja peab olema tagatud piisav vahemaa. Siinkohal on planeerigu ala ja linnuala vahemaa vähemalt 10 km. Selles osas on ka tehtud Natura-eelhindang (vaata ptk 2.6.1.3). Hetkel on käimas linnustiku uuring, mille tulemusena selgub kuhu ja kas ekspert soovib tuuliku paigutada. Tuulepargi rajamine Natura 2000 linnuala või looduspõhiste vahetusse lähedusse ei ole automaatselt vastuolus ettevaatuspõhimõttega, kui planeeringuprotsessis järgitakse kehtivaid seadusi, viiakse läbi põhjalikud keskkonnamõju hindamised ja rakendatakse vajalikke leevendusmeetmeid. Seega ei ole põhjendatud väide, et selline asukoht on otseselt ebaseaduslik. Pigem tuleb iga projekti hinnata individuaalselt, tuginedes teaduslikele uuringutele ja seadusandlikele nõuetele
	Seisukoht nr 4: Vastuolu linnudirektiiviga. Väike-konnakotkas on linnudirektiivi lisa I liik ning lähim pesa asub planeeringualast 2 km kaugusel. Meile teadaolevalt on ala lähedal asuv väike-konnakotka sihtkaitsevöönd kotka poolt asustatud. Vastavalt linnudirektiivile tuleb hinnata mõjusid lähtuvalt asjaolust, et tegemist on linnudirektiivi lisa I liigiga ning kui jääb ka teoreetiline oht I kaitsekategooria liigile, siis tegevust mitte lubada. Kui tegevust ikkagi soovitakse nt sotsiaalmajanduslikel põhjustel või	Mitte arvestatud. Juhime tähelepanu sellele, et väike-konnakotka püsielupaik KLO9132501 on Väike-Maarja valla üldplaneeringus välja jäetud 2 km puhvriga. See on kooskõlas Eesti Ornitoloogiaühingu ja Kotkaklubi koostatud (2023) üleeestilise maismaalinnustiku analüüsiga, mis sätestab, et tsoon 1 hõlmab 2 km raadiusega ala EELIS-es registreeritud pesapunktist. Pesapuu asub planeeringualast rohkem kui 2,3 km kaugusel. Üldjuhul tsooni 1 tuulikuid ei kavandata, kuid

	julgeolekukaalutlustel ellu viia, siis tuleks küsida eriluba Euroopa Komisjonilt.	erandite tegemine on võimalik, mille kohta on ülevaade eelmainitud dokumendis.
	Seisukoht nr 5: Vaja on teha kumulatiivne mõjuhindamine teiste tuulealadega. Tuuleenergeetika arendamisel tuleb arvesse võtta mitte ainult üksiku projekti mõju, vaid ka koondmõju koos teiste lähedalasuvate või planeeritavate tuuleparkidega. See aitab tagada, et keskkonna- ja sotsiaalmajanduslikud mõjud oleksid terviklikult hinnatud ja leevendusmeetmed tõhusad.	Arvestatakse. LS ja KSH programmi ptk-s 2.6.12 on kirjeldatud kumulatiivsete mõjude hindamise põhimõtted.
	Seisukoht nr 6: Vastuolu üldplaneeringuga. Kehtiv Väike-Maarja valla üldplaneering ütleb selgelt, et rohevõrgustiku tuumikaladele ei või rajada uusehitisi ega tehnikoridore. Tuulikud ja päikesepargid aga, on tootmisüksused, sest koos nende rajamisega muudetakse maa sihtotstarve tootmismaks. Tuulikutega ja päikeseparkidega koos rajatakse uued tehnikoridoridki. Samuti on tuulikute vundamendid ja tuulikuteni viivad teetammid väga mahukad ehitised, mis mõjutavad pinnasevee ja põhjavee liikumist ja läbi selle rikuvad ökosüsteemi toimimist ja põllumaa viljakust.	Arvestatakse osaliselt. LS ja KSH programmi ptk-s 2.6.1.2 on kirjeldatud rohevõrgustikule mõjude hindamine. Avispea tuulepargi alad on leitud Väike-Maarja valla üldplaneeringuga (dokumendis nimetusega perspektiivsed tuuleenergia arendusalad nr 1, 9 ja 14). Dokumendis on ka kirjas, et vaatamata algatamise otsusele päikeseparke ei kavandata. Edasises protsessis on plaanis hinnata mõjusid pinna- ja põhjaveele vastavalt ptk 2.6.2 ja väärtuslikele põllumaaadele ptk 2.6.3.
	Seisukoht nr 7: linnustiku ja nahkhiirte uuring tuleb läbi viia ka ümbruskonna metsades ning kaitsealadel. Linnustiku ja nahkhiirte uuring tuleb läbi viia mitte ainult planeeringualal vaid ka minimaalselt 10 km raadiuses tuulealast. Kõik metsad tuleb inventeerida ning samuti Haavakannu loodusala (juhul kui värsked inventuurid puuduvad). KSH käigus on vaja välja selgitada tuulepargi mõju metsisele, kelle registreeritud elupaik asub tuulealast pelgalt 1,7 km kaugusel Haavakannu loodusala, sealjuures ulatub elupaik loodusala piiridest välja. Teine	Arvestatakse osaliselt. LS ja KSH programmi ptk-s 2.6.1.1.2 on kirjeldatud, kuidas planeeritakse linnustiku ja nahkhiirte uuringud läbi viia. Need uuringud tuginevad M. Mägi ja P. Saag koostatud (2025) juhendi „Tuuleparkide elustiku-uuringute metoodika ja järelseire miinimumnõuded“ põhimõtetele. Metsis on väga oluline liik ning linnustiku uuringus pööratakse erilist tähelepanu sellele, et hinnata, kas liigile on

	lähedalasuv metsise registreeritud elupaik on tuuleala vahetus läheduses. Teame, et metsis väldib elupaigana tuulealasid ja eemaldub tuuleparkidest. Samal ajal kui planeeritakse tuuleparke metsise elupaikade kõrvale, käib teistel aladel metsise elupaikade hävitamine lageraiumise läbi. Metsis (<i>Tetrao urogallus</i>) on üleeuroopaliselt ohustatud liik ning kantud Linnudirektiivi I lisasse liigina, kes vajab erilist kaitset. Tuuleala loomine metsise elupaiga vahetusse lähedusse on otseses vastuolus Linnudirektiivi artikliga 4, mis sätestab muuhulgas: "Liikmesriigid võtavad lõigetes 1 ja 2 osutatud kaitsealade suhtes vajalikke meetmeid, et vältida elupaikade saastamist või kahjustamist või lindude mis tahes häirimist/.../ Liikmesriigid püüavad elupaikade saastamist või kahjustamist vältida ka väljaspool kaitsealasid."	tagatud elupaikade kasutamise võimalus ning liikumine erinevate elupaikade vahel ka väljaspool kaitsealasid.
	Seisukoht nr 8: taastuvenegiapargi mõju alal hinnata mõju seal elavatele elusolenditele. KSH käigus on vaja välja selgitada taastuvenegiapargi mõju alal elavatele imetajatele, lindudele ja kahepaiksetele, eelkõige kaitsealustele liikidele kelle elupaik jääb tuuleala piirist 10 km raadiusesse, nagu: 1. Metsis (<i>Tetrao urogallus</i>), linnudirektiivi I lisa liik. Eestis II kaitsekategooria liik. 2. Laanerähn (<i>Picoides tridactylus</i>) linnudirektiivi I lisa liik. Eestis II kaitsekategooria liik. 3. Hiireviu (<i>Buteo buteo</i>), III kaitsekategooria liik. 4. Väike-konnakotkas (<i>Clanga pomarina</i>), I kaitsekategooria liik. 5. Laanepüü (<i>Tetrastes bonasia</i>), III kaitsekategooria liik 6. Hallpea-rähn (<i>Picus canus</i>), linnudirektiivi I lisa liik, Eestis III kaitsekategooria liik	Arvestatakse. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Ettepanekutega arvestatakse detailplaneeringu koostamisel.

	7. Põldtsiitsitaja (<i>Emberiza hortulana</i>), linnudirektiivi I lisa liik, Eestis II kaitsekategooria liik 8. Kanakull (<i>Accipiter gentilis</i>), linnudirektiivi I lisa liik, Eestis II kaitsekategooria liik 9. Tähnikesilik (<i>Lissotriton vulgaris</i>), III kaitsekategooria liik 10. Harilik mudakonn (<i>Pelobates fuscus</i>), loodusdirektiivi IV lisa liik, Eestis II kaitsekategooria liik 11. Suurkoovitaja (<i>Numenius arquata</i>), III kaitsekategooria liik 12. Harilik kärnkonn (<i>Bufo bufo</i>), III kaitsekategooria liik 13. Harivesilik (<i>Triturus cristatus</i>), loodusdirektiivi II ja IV lisa liik, Eestis II kaitsekategooria liik 14. Rabakonn (<i>Rana arvalis</i>), loodusdirektiivi IV lisa liik, Eestis III kaitsekategooria liik 15. Rohukonn (<i>Rana temporaria</i>), III kaitsekategooria liik 16. Herilaseviu (<i>Pernis apivorus</i>), linnudirektiivi I lisa liik, Eestis III kaitsekategooria liik jt. liigid Selgitused: Linnudirektiivi I lisas nimetatud liikide elupaikade kaitseks tuleb rakendada erimeetmeid, et kindlustada nende liikide säilimine ja paljunemine levikualal. Liikmesriigid võtavad ette vajalikke meetmeid, et vältida elupaikade saastamist või kahjustamist või lindude mis tahes häirimist, niivõrd kui see on käesoleva artikli eesmärkide seisukohast oluline. Liikmesriigid püüavad elupaikade saastamist või kahjustamist vältida ka väljaspool kaitsealasid. Loodusdirektiivi IV lisas nimetatud liigid vajavad ranget kaitset.	
--	---	--

	Seisukoht nr 9: Nahkhiired vajavad eritähelepanu. Toome mõned näited asjassepuutuvatest uuringutest: 1. USGS: „How are bats affected by wind turbines?” Kokkuvõte: Sajad tuhanded nahkhiired hukkuvad igaastaselt Põhja-Ameerika tuuleparkides. Viide uuringule: https://www.usgs.gov/faqs/how-are-bats-affected-wind-turbines 2. NREL (2023): „Summary of Bats and Land-Based Wind Energy Development” Kokkuvõte: Uuring tuvastas, et tuulikud põhjustavad nahkhiirte massilist hukkumist. Viide uuringule: https://docs.nrel.gov/docs/fy23osti/85124.pdf 3. Conservation Science & Practice (2022): „Diet analysis of bats killed at wind turbiines suggests large-scale losses of trophic interactions” Kokkuvõte: Nahkhiirtel on väga otsene mõju ökosüsteemile, sealhulgas saagikusele. Viide uuringule: https://conbio.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/csp2.12744	Teatavaks võetud. Ekspertidel on need uuringud edastatud. Nahkhiirte osas tehakse alal täiendavad uuringud vastavalt LS ja KSH programmi ptk 2.6.1.1.2.2 ja lisas 3 toodule.
	Seisukoht nr 10: vaja on inventeerida Natura elupaigad ja vääriselupaigad. Planeeringuala katab suures osas erametsasid, seega on väärtuslike metsaelupaikade inventuurid seal tegemata ning KSH käigus tuleb need vaieldamatult teostada.	Arvestatakse Sellega on arvestatud ning seda tehakse taimestiku inventuuri käigus vastavalt ptk 2.6.1.1.1 ja lisale 4.
	Kokkuvõte Oleme vastu taastuenergiapargi rajamisele metsamaale ning Natura 2000 loodusala vahetusse lähedusse. Taastuenergiaparke saab rajada juba kahjustunud maastikule, mitte metsa. Kuna seisukoha andmiseks antud tähtaeg ei olnud meie jaoks piisav, et kõiki aspekte	Teadmiseks võetud.
Eraisik I.H.	Seisukoht Avispea tuuleala detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi kohta	Mitte arvestatud. Juhime teie tähelepanu sellele, et vastavalt Planeerimisseaduse §-le 124 ja Keskkonnamõju hindamise ja

	I. Tehniline ja sisuline ebapiisavus KSH programm ei sisalda piisavat teavet tuuleparkide tehniliste näitajate ega mõjutatava keskkonna kohta. Puuduvad järgmised olulised andmed: • tuulegeneraatorite mõõtmed, kogukõrgus, tüüp, võimsus ja hulk; • taristu ja teede rajamise maht; • alajaamade ja kaabelduse asukohad; • ehitusetappide kestus ja mõju keskkonnale. Oluliste mõjude hindamine on plaanitud pealiskaudselt või üldse mitte. Näiteks: • puudub mõjuanalüüs inimeste tervisele, elukeskkonnale ja sotsiaalmajanduslikele teguritele; • rohevõrgustiku ja põllumajandusmaa mõju ei hinnata süvitsi; • loomastiku osas käsitletakse vaid valikuliselt linde ja nahkhiiri, ülejäänud fauna on sisuliselt välja jäetud. Lisaks puudub plaan eksperthinnangute tellimiseks sotsiaal- ja tervisemõjude osas.	keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse §-le 33 on tuulepargi arendamisel kohustuslik läbi viia keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH). KSH programm peab vastama Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse § 36 nõuetele. Teie poolt viidatud aspektid ja nõuded kajastatakse järgmises etapis, kui koostatakse detailplaneering ning viiakse läbi keskkonnamõju strateegilise hindamise analüüs.
	II. Ettevaatusprintsipi eiramine Planeeritav tuuleala sisaldab tuulikuid, mille kõrgus ja võimsus ületavad varasema maismaakogemuse Eestis. Ükski olemasolev juhend ega teaduslik uuring ei käsitle sellise mastaabi mõjusid elusloodusele ega inimestele maismaa kontekstis. Sellises olukorras tuleb rakendada ettevaatusprintsipi, nagu nõuab nii Euroopa Liidu kui Eesti keskkonnaseadustik. KSH programmi senine käsitus seda ei arvesta.	Mitte arvestatud. Kuigi planeeritavate tuulikute kõrgus ja võimsus ületavad varasemat maismaakogemust Eestis, ei tähenda see, et mõjusid ei ole võimalik hinnata või leevendada. Juhime tähelepanu, et ca 250 m kõrguseid tuulikuid on juba Eestis rajatud. Nende kohta on juba esmased järeelseire tulemused valmimas või valminud (Sopi-Tootsi ja Saarde tuulepargid). KSH protsessi käigus antakse ülevaade rahvusvahelistele teaduslikele andmetele ja parimatele praktikatele tuginedes, sealhulgas teostatakse kohapõhised uuringud, mis käsitlevad suuremate tuulikute mõjusid elusloodusele (nt linnud ja nahkhiired) ning

		inimestele (nt müra, varjutus ja visuaalne mõju). Lisaks järgitakse Eesti Keskkonnaameti juhiseid, nagu näiteks „Tuuleparkide keskkonnamõju hindamise juhend“ (2025), mis hõlmab ka tuulikute mõjude hindamise põhimõtteid. Kui teaduslik ebakindlus siiski esineb, rakendatakse leevendusmeetmeid, näiteks tuulikute asukoha kohandamist, tehnoloogilisi lahendusi (nt märgistatud turbiinilabad või kaamerapõhised seiskamissüsteemid) ja ajutist seiskamist rändeajal.
	II. Kaasamine ja demokraatlik otsustusprotsess Kaasamine peab olema sisuline, mitte formaalne. Õiguskantsler Ülle Madise on märkinud (14.04.2025 nr 7-5/250728/2502712): "Taastuvast allikast elektrienergia tootmine ei pruugi igas asukohas olla tingimata kaalukaim huvi." Otsused tuleb teha konkreetsete asjaolude põhjal, tasakaalustades avalikke ja erahuve. Praegune protsess jätab kohalikele kogukondadele sisuliselt pealtvaataja rolli.	Arvestatakse. Tuulepargi planeeringuprotsess järgib planeerimisseaduse nõudeid, mis sätestavad avaliku osaluse ja huvitatud osapoolte kaasamise kohustuse. Kaasamine tähendab, et isikut on teavitatud võimalusest olla kaasatud. Planeerimisprotsess on avalik. Kõik isikud saavad esitada ettepanekuid, mida kaalutakse ning otsustatakse juhtumipõhiselt. Detailplaneeringu ja KSH aruande koostamise protsessi käigus korraldatakse avalik arutelu, kus kohalikud kogukonnad, elanikud ja teised huvitatud osapooled saavad esitada oma seisukohti, muresid ja ettepanekuid.
	IV. Võrdne kohtlemine ja miinimumkaugused Kohalikud elanikud hajaasustuses on ebavõrdses olukorras võrreldes tiheasustusega piirkondadega, kus üldplaneeringud näevad ette vähemalt 2 km kauguse elamutest. Soovime: • kehtestada ühtne miinimumkaugus 2 km kõikidele elamutele kogu vallas;	Mitte arvestatud. Kliimaministeeriumi tellimisel Estonian, Latvian & Lithuanian Environment OÜ poolt koostatud juhendis „Tuuleparkide keskkonnamõju hindamise juhend. Müra, vibratsioon, varjutamine“ (2025) on kirjas, et „<i>Eestis ei ole õigusaktidega määratud tuulikutele minimaalseid kauguseid müratundlikest objektidest. Üldplaneeringutes on siiski teatud tingimused üldjuhul määratud (elamutest 1000</i>

	• lõpetada võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine. Näiteks Rootsis on arutlusel norm, mille kohaselt ei tohi maismaatuulikud olla lähemal kui 3,5 km inimasustusest Viide: https://www.vt.se/nyheter/oskarshamn/artikel/vindkraftsbeskedet-i-oskarshamnsakerhetsavstand-35kilometer/r4pod38r?fbclid=IwY2xjawLWP0tleHRuA2FlbQlxMABicmlkETBQbGNyQnd0aW9nN081MWV4AR7ibYdh10Py3iwoMHgpUVLjGpdligBDY9SRq97Vt0501O_VutZ_r8zAo4WsQ_aem_foJ8J8-7JpjGh-4KEMwHjg	<i>m, tiheasustusaladest 2000 m, puhke ja virgestusaladest 1000 m). Asjakohane on tuulikute müra levikukaartidel kujutada alates 35 dB (häirivuse tekkimise lävend)."</i> Siinkohal tuleb lähtuda Väike-Maarja valla üldplaneeringust ja järgida, et müratasemete modelleerimisega oleks vastuvõtja juures tagatud 35 dB.
	V. Mõjud põllumajandusmaale Avispea tuuleala hõlmab 280,6 ha väärtuslikku põllumajandusmaad (üle 41 hindepunkti mullastiku boniteedis), mis moodustab ligi kolmandiku ala pindalast. Planeeringus ja KSH programmis tuleb: • hinnata mõju väärtuslikule põllumajandusmaale, • hinnata mõju saagikusele ja maakasutuse võimalustele, • põhjendada maakasutuse muutust tootmismaaks. Mitmed uuringud kinnitavad tuuleparkide negatiivset mõju saagikusele ja taimestikule: • Nature, 2023: Põllusaagikus langeb märgatavalt tuulikute kuni 10 km kaugusel. Viide: https://www.nature.com/articles/s41598-023-49650-9 • Sustainability, 2024: Mulla viljakus langeb, taimkate väheneb. Viide: https://www.mdpi.com/2071-1050/16/15/6350	Arvestatakse osaliselt. LS ja KSH programmi ptk-s 2.6.3 on kirjeldatud väärtuslikele põllumaadele mõjude hindamise põhimõtted.
	VI. Nahkhiired ja ökosüsteem Uuringud näitavad, et tuulepargid põhjustavad ulatuslikku nahkhiirte hukkamist ja sellega kaasnevaid ökosüsteemi häireid: • USGS: Sajad tuhanded nahkhiired hukuvad igal aastal. Viide: https://www.usgs.gov/faqs/how-are-bats-affected-wind-turbines	Teatavaks võetud. Ekspertidel on need edastatud. Nahkhiirte osas tehakse alal täiendav uuringud vastavalt LS ja KSH programmi ptk 2.6.1.1.2.2 ja lisa 3 toodule.

	• Science, 2011: Nahkhiired hoiavad ära kahjurite levikut ja vähendavad pestitsiidide kasutust. Viide: https://www.researchgate.net/publication/50939997_Economic_Importance_of_Bats_in_Agriculture • NREL, 2023: Tuulikud hävitavad kriitilise osa agroökosüsteemist. Viide: https://docs.nrel.gov/docs/fy23osti/85124.pdf • Postimehes (2024) ilmunud artikkel „Loe, miks on põhjust kaitsta nahkhiiri – see on majanduslikult väga-väga tulus“ toob välja, et nahkhiirte populatsiooni langus tõi mitmes regioonis kaasa märgatava putukamürkide kasutuse kasvu ning sellest tulenevalt ka imikute suremuse tõusu. Viide: Postimees 2024 – Nahkhiirte kaitse majanduslik mõju	
	VII. Minu isiklik kinnistu ja huvide rikkumine KSH programmis on Avispea tuuleala tuulikute rajamise piirkonda kantud Künka kinnistu (katastritunnus 92702:001:2443), mis kuulub minule. Olen kirjalikult teavitanud TMV Greeni, et oma kinnistule ega selle vahetusse lähedusse ma tuulikute rajamist ei luba. Kinnistule on planeeritud elamukompleks. Sellise kavatsuse eiramine on vastuolus: • planeerimisseaduse eesmärkidega, • eraomandi kaitsega, • heauskse kaasamise põhimõttega.	Arvestatakse osaliselt. Võtame Teie märkuse arvesse ning kinnitame, et Künka kinnistule tuulikuid ei planeerita, kuid selle vahetusse lähedusse ei ole kavas tuulikute rajamist piirata. Soovime täpsustada, et meie andmetel puudub Künka kinnistul kehtiv detailplaneering, elamukompleksi ei ole seetõttu planeeritud. Samuti ei ole sellele kinnistule väljastatud projekteerimistingimusi.
	VIII. Müratasemed ja WHO soovitus WHO on 2018. aastal välja andnud juhised, mis puudutavad tuulikute müra hindamist: "Lden ja Lnight mõõdikud ei pruugi anda adekvaatset hinnangut tuulikute müra mõju tervisele." Eesti praktika ei järgi neid juhiseid, kuigi WHO standardid on rahvusvaheliselt siduvad ja olulised ka Eesti jaoks.	Mitte arvestatud. LS ja KSH programmi ptk-s 2.6.4.1 on kirjeldatud müra modelleerimist ja selle analüüsimist. Müra mõju hindamisel lähtutakse Kliimaministeeriumi tellimusel Estonian, Latvian & Lithuanian Environment OÜ poolt koostatud juhendist „Tuuleparkide keskkonnamõju hindamise juhend. Müra, vibratsioon, varjutamine“ (2025).

	IX. Planeeringu vastuolu rohevõrgustikuga Väike-Maarja valla kehtiv üldplaneering keelab uusehitiste ja tehnokoridoride rajamise rohevõrgustiku tuumikaladele. Tuulikute rajamine: • muudab maa sihtotstarbe tootmiskaaks, • rajatakse koos tehnokoridoride ja teetammidega, • mõjutab negatiivselt põhjavee liikumist ja põllumaade viljakust.	Mitte arvestatud. LS ja KSH programmi ptk-s 2.6.1.2 on kirjeldatud rohevõrgustikule mõjude hindamine. Täpsustame, et Avispea tuulepargi alad on määratletud Väike-Maarja valla üldplaneeringus (dokumendis nimetatud perspektiivsete tuuleenergia arendusaladena numbritega 1, 9 ja 14). Üldplaneeringus on kirjas „<i>Üldplaneeringu protsessis on läbi viidud tuulepargi kui olulise ruumilise mõjuga ehitise asukohavalik. Tuuleparkide kavandamiseks põhimõtteliselt sobivad alad on alad, kus üldplaneeringu täpsusastmes teadaolevalt ei asu tuulepargi rajamist välistavaid looduskaitselisi või inimastutusest tulenevaid asjaolusid.</i>” Seega peab järgmises etapis läbi viidav analüüs näitama, kas Väike-Maarja valla üldplaneeringus sätestatud rohevõrgustiku tingimusi on võimalik täita ja kas sinna on võimalik tuuleparki rajada (koos taristuga).
Eraisik Ü.H.	1. Ülekaalukaks avalikuks huviks on ühiskonna kui terviku huvi, mis põhjendab otsustustes eelistusi, millega tagatakse üldised hüved või välditakse nendele tekkida võivat kahju. Vastavalt põhiseaduse § 154 otsustavad ja korraldavad kõiki kohaliku elu küsimusi kohalikud omavalitsused. PlanS § 8, elukeskkonna parendamise põhimõtte ütleb: planeeringuga tuleb luua eeldused kasutajasõbraliku ning turvalise elukeskkonna ja kogukondlike väärtusi kandva ruumilise struktuuri olemasoluks ja säilitamiseks ning esteetilise miljöö arenguks, säilitades olemasolevaid väärtusi. Eeltoodud kõrgematele strateegilistele dokumentidele tuginedes on selge, et Väike Maarja vallas puudub avalik huvi millega põhjendada tuuleparkide või hübriidparkide rajamist. Küll aga	Mitte arvestatud. Juhime teie tähelepanu sellele, et vastavalt Planeerimisseaduse §-le 124 ja Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse §-le 33 on tuulepargi arendamisel kohustuslik läbi viia keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH). KSH programm peab vastama Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse § 36 nõuetele. Teie poolt viidatud aspektid ja nõuded kajastatakse järgmises etapis, kui koostatakse detailplaneering ning viiakse läbi keskkonnamõju strateegilise hindamise analüüs. Seejärel, kui mõjud on analüüsitud, on asjakohane teha otsus tuulepargi arendamise osas.

	on olulisi avaliku huvi põhjendusi, mis on selgelt tuuleparkide ja hübriidparkide rajamise vastu.	
	2. Praeguseks puuduvad sõltumatud terviklikud uuringud, mis hindaksid üle 200 meetri kõrguste tuulikuparkide keskkonnamõjusid maismaal, sealhulgas infraheli, müra, vibratsiooni, resonantsi, radooni, plastireostuse mõju ja ulatust, mõju elurikkusele, põhjaveele, inimeste tervisele ja kliimale tervikuna. Lisaks tekitab küsimusi väidetav tuulikute madal ökoloogiline jalajälg, hõlmates alajaamad, energiasalvestajad, uute liinide ehituse ja hooldamise. Arvestades teadmiste puudujääki, on vajalik enne edasiste arendustegevuste lubamist hinnata nende mõjusid laiapõhjaliselt ja terviklikult, ja teha seda iseseisvalt kohalikust tasandist lähtuvalt.	Mitte arvestatud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Antud teemasid on kavas käsitleda järgmises detailplaneeringu etapis, keskkonnamõju strateegilise hindamise aruandes, lähtuvalt programmis toodule. Palume teil tutvuda programmi ptk 2.6, kus nendest mõjudest antakse ülevaade, mida hakatakse analüüsima.
	3. Puuduvad terviklikud uuringud ja teaduslik konsensus selle kohta, kuidas tuulegeneraatorid mõjutavad põhjavee taset, vallaelanike kaevude veetaset ja vee kvaliteeti. Samuti ei ole täpselt teada, kui palju vabanevat radooni võib tuulegeneraatorite tekitatud vibratsioon maapinnast esile kutsuda ning kas see mõjutab ka põhjavee kvaliteeti.	Mitte arvestatud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Juhime tähelepanu, et protsessi on kaasatud hüdrogeoloog ning piirkonnas on varasemalt teostatud põhjalikud kaardistamised ja uuringud. Seega koostatakse eksperthinnang, mis annab ülevaate põhjaveele esinevate mõjude osas.
	4. Põhiseaduse § 32 näeb ette järgmise põhimõtte: „Igaühe omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud“. Omandi kaitse tuleneb ka inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni esimesest protokollist ja EL põhiõiguste hartast. Eesti riik ei ole loonud mehhanismi tuuleparkide mõjualas asuva kinnisvara väärtuse languse kompenseerimiseks. Elektri- ja tuulikute rajamine võib elukondliku kinnisvara väärtust vähendada mitmete tegurite, nagu visuaalne häiring, müra ja psühholoogilised aspektid, tõttu. Kehtiv regulatsioon ei taga omandipõhiõiguse võrdset kaitset, mis on vastuolus põhiseadusega. Kohtupraktika kohaselt peaks riik tagama	Teatavaks võetud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Mõjusid kinnisvarale hinnatakse vastavalt ptk 2.6.4. Hindamaks mõju kinnisvarale kaasatakse kinnisvara ekspert, kes annab hinnangu kinnisvara väärtuse osas. Rahalise kompensatsiooni teema on käsitletud programmis ptk 2.6.4.5. ning näide selle arvutuse osas https://keskkonnaportaal.ee/et/teemad/taastuenergia/tuuleenergia/tuulikutasud

	proportsionaalse kompensatsiooni, kui üksikisiku varaline kaotus on ebaproportsionaalselt suur. Kuna riik ei ole tuuleparkide mõju kompenseerimiseks tõhusat mehhanismi loonud, jäävad kinnisvaraomanikud ebaõiglase olukorra ette ja õiglase kompensatsioonita.	
	5. Sisulist kaasamist seoses KOV eriplaneeringutega ei ole toimunud. Tõeline kaasamine eeldaks, et vallaelanikke teavitatakse põhjalikult nende õigustest seoses eriplaneeringute protsessidega. See hõlmaks muuhulgas selget teavet selle kohta, millal on õige aeg esitada järelpärimisi konkreetsete teemade kohta ning millal tuleks taotleda lisauuringute läbiviimist. 6. KOKS § 2 kohaselt on kohalikul omavalitsusel õigus, võime ja kohustus iseseisvalt korraldada ja juhtida kohalikku elu, lähtudes vallaelanike õigustatud vajadustest ja huvidest. KOKS § 3 sätestab, et kohalik omavalitsus peab tagama igaühe seaduslikud õigused ja vabadused ning teostama ruumilist planeerimist vastavalt KOKS § 6. KOKS § 22 kohaselt kuulub volikogu pädevusse planeeringute algatamine, kehtestamine ja kehtetuks tunnistamine. Volikogu liikmed peavad juhinduma seadusest, valla õigusaktidest ning vallaelanike vajadustest ja huvidest (KOKS § 17).	Teatavaks võetud. Väike-Maarja vallas ei koostata eriplaneeringuid. Väike-Maarja vald on põhjalikult teavitanud isikuid võimalusest osaleda planeerimisprotsessis, sh arvamuste esitamise ajast ja avalikest aruteludest. Juba teemat käsitlenud üldplaneeringu koostamise ajal toimusid mitmed avalikud arutelud, kus teemat tutvustati. Kodulehel on aktuaalsena kajastatud olulisem informatsioon.
	7. Eesti on iseseisev ja sõltumatu demokraatlik vabariik, kus kõrgeima riigivõimu kandja on rahvas. Eesti riik kuulub rahvale (PS § 1). Eesti loodusvarad ja loodusressursid on rahvuslik rikkus, mida tuleb kasutada säästlikult (PS § 5). Igaühel on õigus säilitada oma rahvuskuuluvus ehk õigus kultuurile ja rahvuslikule identiteedile (PS § 37). Riik eksisteerib ainult põhiseaduse alusel ja peab teenima kodanikke (PS § 3, § 14, § 30). Kodanikul on kohustus põhiseadust kaitsta, kui riik seda rikub (PS § 54).	Teatavaks võetud. Nõustume, et Eesti Vabariigi põhiseadus (PS § 1, § 5, § 37, § 3, § 14, § 30, § 54) kaitseb rahva kõrgeimat võimu, loodusvarade säästlikku kasutust ning kultuurilist ja rahvuslikku identiteeti. See ei tähenda aga, et igasugune arendustegevus oleks välistatud, ka ettevõtlusvabadus on põhiseadusega kaitstud. Oluline on leida tasakaal majandusliku arengu ja keskkonnakaitse vahel. Selleks et

	Kui rahvas ja kohalik omavalitsus ei soovi üle 200 m kõrguste tuulikutega kaasneva mõjuga riskida ja eksperimenteerida, siis saab volikogu selle valiku kohaliku rahva ja looduse huvides teha. Meie maastik ja loodusrahvuslus on meie identiteet/ juured, mis on kaitstud põhiseaduse, kodanike endi ning kõrgema poolt ka siis kui riik otsuseid tehes nende vastu eksib.	otsustada, kas ollakse põhiseadusega vastuolus, tuleb teostada planeerimise protsess.
	8. Euroopa Liidu taastuenergeetika direktiivid sätestavad, et taastuenergia arendamisel tuleb arvestada keskkonnakaitse põhimõtetega, sealhulgas elurikkuse säilitamisega. Metsamaadele ja looduslike elupaiku mõjutavatele aladele tööstuslike rajatiste, sealhulgas tuulikute, rajamine ei ole lubatud, kui see rikub keskkonna- ja Euroopa õigust. Loodusel on kaitsmist väärtus, mille säilitamisel tuleb juhinduda lisaks keskkonnamõjude hindamisele (lähtudes KeHJS) ka ettevaatusprintsipist, et teha tasakaalukad otsused. EL taastuenergia direktiivi artikli 15C kohaselt tuleb tuule- ja päikeseenergia alade määramisel eelistada juba inimõju all olevaid maa-alasid, nagu tehispinnad (hoonete katused ja fassaadid, parkimisalad, teede-äärsed alad), tööstusmaad ja endised kaevandusalad. Samuti rõhutab direktiiv, et kõrge looduskaitse väärtusega piirkondi tuleks selliste arenduste puhul vältida. EL õigusraamistik suunab tuuleparkide rajamist eelkõige endistele tööstus- ja kaevandusmaadele või madala looduse ja põllumajandusliku väärtusega aladele, et vähendada negatiivset mõju ökosüsteemidele.	Teatavaks võetud. Kliimaministeerium on esitanud 18.07.2025 kirjaga nr 7-15/25/2627-4 oma seisukoha: <i>Taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamiseks vastu võetud Euroopa Liidu direktiivide eesmärk on kiirendada taastuenergia kasutuselevõttu, mitte seada sellele täiendavaid piiranguid või takistusi. Taastuenergia projektide menetluse kiirendamiseks on direktiivis ja selle muudatustes järjest tehtud taastuenergia projektide rajamisel erisusi võrreldes nõuetega, mida seavad loodusdirektiivid. Taastuenergia kasutuselevõtu kiirendamiseks vastu võetud direktiivid on samuti osa Euroopa Liidu õigusest, mida järgime.</i> <i>Nii näiteks on taastuenergia projektil teatud tingimuste täitmisel ülekaaluka avaliku huvi eeldus. Seega juhul, kui muu valdkonna projekti puhul tegevus lubatud ei ole, loetakse taastuenergia ülekaalukaks avalikuks huviks võrreldes looduväärtuse kaitsmisega ja tegevust saab vastavate tingimuste täitmisel lubada.</i> <i>Sobivad alad tuulepargi rajamiseks tuleb välja selgitada planeerimismenetluse ja keskkonnamõjude strateegilise hindamise käigus. Euroopa Liidu taastuenergiat puudutavad</i>

		<i>direktiivid ei välista taastuenergia rajatiste rajamist loodusmaastikele.</i>
	9. Ettevaatuspõhimõtte ehk ettevaatusprintsibi kohaselt tuleb keskkonnaga seotud riski vältida isegi siis, kui ei ole selge, kas tegevusega kaasneb keskkonnamõju ning milline on mõju arvatav ulatus ja iseloom (1992 Rio, ÜRO keskkonna- ja arengukonverents). Ettevaatuspõhimõtte järgi ei tohi teha otsuseid, kui mingi tegevuse keskkonnamõju on eeldatavasti negatiivne või seda ei teata. Arvukate üle 200 m kõrguste tuulegeneraatorite paigutamine Väike Maarja valla aladele on potentsiaalselt väga kõrge riskiga nii keskkonnale kui ka elanikele. Tuuletööstusparkide arendamisel pakutud leevendusmeetmed näiteks puude istutamine tuulikute juurde ei ole tõsiseltvõetavad. On meie huvides olla kindel kavandatu turvalisuses ja ohutuses enne otsuste langetamist ning nende otsuste kohast tegutsemist. Enne planeeringutega edasilikumist on vaja teha uuringud mis hõlmavad sotsiaalseid, kultuurilisi, majanduslikke, keskkonna ja elukeskkonna aspekte ning mille põhjal on võimalik koostada Väike Maarja valla arengukava ja energeetikakava.	Teadmiseks võetud. Hetkel on käimas erinevad kohapõhised uuringud, mille tulemusena, selgub kuhu ja kas ekspert soovitab paigutada tuulikuid ja taristuid. Tuulepargi rajamine ei ole automaatselt vastuolus ettevaatuspõhimõttega, kui planeeringuprotsessis järgitakse kehtivaid seadusi, viiakse läbi põhjalikud keskkonnamõju strateegilised hindamised ja rakendatakse vajalikke leevendusmeetmeid. Pigem tuleb iga projekti hinnata individuaalselt, tuginedes teaduslikele uuringutele ja seadusandlikele nõuetele
	10. Lähtuvalt ülaltoodust palun Väike Maarja Vallavolikogul: Mitte alata ega vastu võtta uusi eriplaneeringuid, sest need on vastuolus avaliku huviga (PlanS § 96). Koostada sõltumatult kohaliku omavalitsuse energeetikakava, mis arvestab elanike soovide, looduskeskkonna säilitamise ning taastuenergeetika põhimõtetega kaaludes alternatiivseid ja looduskeskkonda vähim koormavaid lahendusi.	Mitte arvestatud. Väike-Maarja vallas ei ole algatatud eriplaneeringuid ega ei ole esitatud taotlusi eriplaneeringute algatamiseks. KOV ei koosta energeetikakava detailplaneeringute menetluse käigus.

Eraisik U.R.	1. Üldplaneeringu maakasutuskaardil ei ole tuuleparkide ala kajastatud. Detailplaneering peab sisaldama hinnangut, kui suures ulatuses tootmismaa lisandumine üldplaneeringus esitatud maakasutuse juhtotstarbele enam ei toimi ja detailplaneeringut tuleb käsitleda üldplaneeringut muutva planeeringuna. Peatükis 2.6.4.4 on teemat vähesel määral käsitletud, kuid see ei ole piisav. Lisaks tuuliku alusele maale on ka montaažiplatsid, mida tuulikute valmimisel ei likvideerita, samuti juurdepääsu teed ja elektriliinid. Segane on maakasutus tulevikus, kui tuulikute eluiga lõpeb. Maaomanikul ei saa olla üldplaneeringust tulenevalt muid ootusi, kui jätkata tuuleenergia tootmist või likvideerida rajatised või tuleb omavalitsusel muuta üldplaneeringut. Täna tuulealade ulatust vaadates on tegemist üldplaneeringut muutva detailplaneeringuga.	Mitte arvestatud. Üldplaneeringuga on valitud tuuleenergia tootmise eesmärgil tuuleparkide kavandamiseks põhimõtteliselt sobivad alad. Tegemist on aladega, kus tuuleenergia tootmine ei ole välistatud, kuid tuulikute rajamine vajab täiendavat kaalutlemist (sh detailplaneeringu koostamist, uuringute ja mõjuhindamise läbiviimist). Perspektiivsed tuuleenergeetika alad on näidatud üldplaneeringu taristu joonisel. Selgitame, et maakasutuse muutmise ettepanek määratakse detailplaneeringu koostamise käigus, nagu on kirjeldatud peatükis 2.6.4.4. Tuulikute eluea lõppemise järgse maakasutuse osas järgitakse kehtivaid seadusi ja kokkuleppeid maaomanikega. Vajadusel kaalutakse täiendavate nõuete lisamist detailplaneeringusse. Tegemist on üldplaneeringukohase detailplaneeringuga.
	2. Punktis 2.6.1.2 Rohevõrgustik, on toodud, et lähtutakse Keskkonnaameti 2025. aastajuhendist „Tuuleparkide elustiku uuringute metoodika ja järelseire miinimumnõuded“. Juhendi kohaselt tuleb „Juhul kui planeeringu ellu viimisega võib kaasneda olulinenegatiivne mõju RV-le, tuleb eksperthinnangus välja pakkuda ka leevendus- ja kompensatsioonimeetmed“. Kuna detailplaneeringu eesmärk on välja selgitada tuuleparkide rajamise võimalikkus, siis tuleks siin eelistada üldplaneeringus ette nähtud rohevõrgustikku ja rohekoridori ning nendele aladele tuulikuid mitte planeerida.	Mitte arvestatud. Täpsustame, et Avispea tuulepargi alad on määratletud Väike-Maarja valla üldplaneeringus (dokumendis nimetatud perspektiivsete tuuleenergia arendusaladena numbritega 1, 9 ja 14). Üldplaneeringus on kirjas „<i>Üldplaneeringu protsessis on läbi viidud tuulepargi kui olulise ruumilise mõjuga ehitise asukohavalik. Tuuleparkide kavandamiseks põhimõtteliselt sobivad alad on alad, kus üldplaneeringu täpsusastmes teadaolevalt ei asu tuulepargi rajamist välistavaid looduskaitselisi või inimasustusest tulenevaid asjaolusid.</i>“ Seega peab järgmises etapis läbi viidav rohevõrgustiku toimivuse analüüs näitama, kas Väike-Maarja valla üldplaneeringus sätestatud rohevõrgustiku

		tingimusi on võimalik täita ja kas sinna on võimalik tuuleparki rajada (koos taristuga).
	3. Punkti 2.6.5 tuleb täiendada. Üks planeeritav ala ei avalda sellist mõju nagu mitu ala. Valla üldplaneeringus on võimalikke alasid ümber Väike-Maarja mitmeid. Tuleb arvestada ka teiste alade visuaalse mõjuga. Ehk siis piltlikult öeldes, kui tuulikuid näha ei taha, siis peab inimesel olema võimalik selg pöörata ja neid mitte näha. Tuleb arvestada kumulatiivset mõju vastavalt üldplaneering KSH lk 116 kirjeldatule. (sama kehtib ka rohevõrgustike kohta). Planeeringu kehtestamise ajaks peaks olema läbi viidud teiste tuulealade KSH-d. Tegemist on üldplaneeringu koostamisel tegemata jäetud tööga, mida ei saa lahendada väikeste eraldiseisvate osade kaupa.	Arvestatakse. Selgitame, et võtame visuaalse analüüsi alusel arvesse kõik piirkonnas olevad algatatud tuulepargi planeeringud, mille kohta on teada võimalikud tuulikute asukohad. Eelduse kohaselt peaks see informatsioon olema kättesaadav keskkonnamõju strateegilise hindamise koostamise ajaks.
	4. Punkti 2.6.5.4 tuleb täiendada. Esitatakse analüüs lähtuvalt üldplaneeringu kohaselt võimalike uute tootmisalade lisandumisest piirkonda 15km raadiuses. Arvestada tuleb ka teiste valla territooriumile kavandatavate tuuleparkidega. Antud juhul kõne all oleva planeeringu vahetusse lähedusse ei ole üldplaneeringu maakasutuskaardi järgi just palju tootmisalasid ette nähtud (uusi mitte ühtegi).	Mitte arvestatud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi ptk 2.6.4.5. (ilmselt on kirja autor mõelnud seda ptk) täiendamiseks, kuna alati on võimalik, et läheduses asuvatel maaüksustel algatada üldplaneeringut muutev detailplaneering, seega ei ole välistatud, et piirkonda rajatakse tootmisettevõtteid.
	5. Eluea lõppedes mis saab tuulikutest? Arutelul oli jutt, et tuulikud demonteeritakse või jäetakse maaomanikule. Millises mahus demonteeritakse, kas lammutatakse ka vundamendid, juurdepääsuteed, kas taastatakse endine põllu- või metsamaa? Siin peaks olema konkreetne ajaline määratlus ja kohustus ka maaomanikule. Ehk kui ta saab vundamendi ja tuuliku betoonosa omanikuks ja ikkagi ei hakka seda sihipäraselt kasutama, siis kandub likvideerimise kohustus üle temale (näiteks ühe aasta jooksul likvideerimine). Enne detailplaneeringu kehtestamist peaksid ka sanktsioonid olema kirja pandud.	Arvestatakse. Selgitame, et detailplaneeringus saab ette näha nõuded tuulikute eluea lõppemise korral ja need ka lisatakse.

Eraisik E.H.	Planeeringu ja KSH koostamisel ei tohi lähtuda pelgalt tehnilistest piirmääradest – tuleb arvestada ka elanike ning elukeskkonnaga. Ettepanekud programmile: Hinnata eraldi ja sõltumatult tuulikute varjutusmõju Avispea tuuleala elupiirkonnas, teha kodude õuest visuaalid;	Arvestatakse osaliselt. Selgitame, et varjutust mudeldatakse vastavalt „Tuuleparkide keskkonnamõju hindamise juhend. Mürä, vibratsioon, varjutamine“ Estonian, Latvian & Lithuanian Environment OÜ (2025) juhendile. Selle tulemusena on võimalik kaardil vaadata, kas varjutus ulatub elamuni ja kui kaua varjutuse aeg kestab. Samuti on võimalus olemasolevatele tootmisettevõtetele kokkuleppe alusel otseliini kaudu teenust pakkuda.
	Et planeeringu menetluse käigus hinnataks ka madalsagedusliku müra ja infraheli mõju metsloomadele, lindudele, inimestele ning kaasataks selleks sõltumatuid eksperte;	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programmi täpsustatud vastavalt ettepanekule.
	Võtta arvesse mitte ainult formaalseid piirväärtusi, vaid tegelikke, tajutavaid ja püsivaid mõjusid meie kodudele ja elukvaliteedile;	Mitte arvestatud. Analüüsis saame siiski anda hinnanguid vastavalt piirväärtustele, kuna erinevate isikute tunnetuslävi on väga erinev.
	Analüüsida vibratsiooni mõju nitraatide ladestumisele põhjavette kuna KSH järgi on see vaid eeldus, et vibratsioon ei mõjuta keskkonda;	Mitte arvestatud. Põhjaveele mõju hinnatakse vastavalt programmi ptk 2.6.2. Nitraaditundlikul alal vibratsioon ei suurenda põhjavees keemiliste ühendite lahustuvust. Samas nähakse ette kaalutlusotsuse alusel vajadusel vibratsiooni osas leevendusmeetmed.
	Hinnata mõju metsloomadele mitte vaid teoreetiliselt, aga ka nende reaalseid liikumismustreid jälgides;	Mitte arvestatud. Ettepanekut kaalutakse, kui selgub, et olemasolevad andmed ja uuringud ei anna detailplaneeringu koostamisel piisavalt informatsiooni.
	Tagada, et planeeringu protsessi kaasataks kohalikke elanikke sisuliselt, mitte formaalselt; Loodan väga, et planeeringu koostajad ja otsustajad suudavad astuda sammu tagasi ning hinnata olukorda mitte ainult insenertehniliste kriteeriumide, vaid ka inimlike mõõtme kaudu.	Teatavaks võetud.

MTÜ Elurikas Pandivere	1. Ei saa nõustuda punktis 2.6.2.3 toodud väitega, et mõju põhjaveele puudub. Põhjavesi ei ole staatiline, vaid liigub, mistõttu on eksitav väita, et võimaliku reostuse mõju jääks lokaalseks. Kui tuulepargi rajamisega kaasneb oht põhjavee reostumiseks, kandub see reostus edasi põhjaveevoolu kaudu. Vastavalt Eesti Geoloogiateenistuse andmetele võib Pandivere kõrgustikul põhjavesi liikuda oluliselt kiiremini kui mujal Eestis. Seetõttu on eriti oluline arvestada piirkondliku põhjavee liikumise eripäradega. Ettepanek: ● Iga tuuliku planeeritud asukohas tuleb läbi viia detailne põhjavee uuring. ● Uuringu käigus tuleb määrata põhjavee tegelik sügavus ja pinnasekihtide koostis. ● Eriti oluline on hinnata, kas vaivundamentide rajamisel tungitakse läbi põhjaveekihtide või -soonte. ● Tuleb uurida vaiade mõju põhjaveele, sealhulgas võimalikke keemilisi, füüsikalisi ja hüdrogeoloogilisi muutusi. Kui vaiade rajamisel kahjustatakse põhjaveekihte või tekib oht vee kvaliteedi halvenemiseks, võib see avaldada tõsist ja pikaajalist mõju piirkonna elanike veevarustusele ning kohalikele kaevudele. Selline stsenaarium kujutab endast potentsiaalset keskkonna- ja terviseohtu.	Mitte arvestatud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Protsessi on kaasatud hüdrogeoloog, kes hindab mõjusid põhjaveele läbi eksperthinnangu. Samuti on piirkonnas läbi viidud põhjalikud uuringud seoses nitraaditundliku ala esinemisega. Praegu ei ole kindel, kas planeeritakse vaivundamenti kasutada, võimalik on ka graavitsioonivundamendi paigaldamine, mille sügavus on oluliselt väiksem. Piirkonnas on teada, et põhjavee tase on ca 20 m maapinnast ning sellest tulenevalt on võimalik mõjusid arvesse võtta ja pakkuda välja meetmed põhjaveele mõjude vältimiseks. Planeeringuga nähakse ette tingimused, millisele peab vundament vastama.
	2. Ettepanek: Viia arenduse programm ja planeeringu koostamine vastavusse Väike-Maarja valla üldplaneeringu tingimustega. Kavandamises tuleb järgida põhimõtet eelistada vähem väärtuslikke alasid ning hinnata selgelt ja tõendus põhisel, kuidas säilitatakse: ● Põllumassiivide terviklikkus;	Arvestatakse. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Väike-Maarja valla üldplaneeringus toodud tingimusi järgitakse mõju hindamise käigus. Väike-Maarja valla üldplaneeringus on kirjas „Üldplaneeringu protsessis on läbi viidud tuulepargi kui olulise ruumilise mõjuga ehitise asukohavalik. Tuuleparkide

	● Põllumajandusmaa väärtus; ● Takistamatu juurdepääs ja põllumajandustegevuse jätkusuutlikkus.	<i>kavandamiseks põhimõtteliselt sobivad alad on alad, kus üldplaneeringu täpsusastmes teadaolevalt ei asu tuulepargi rajamist välistavaid looduskaitselisi või inimasustusest tulenevaid asjaolusid."</i>
	1. Ettepanek: Kavandatava tuulepargi KSH aruandes tuleb siiski esitada kirjeldav ülevaade tuulikute infraheli võimalikust mõjust inimese tervisele, viidates nii teaduslikele uuringutele kui ka sotsiaalsele murele. Ka juhul, kui mõju ei peeta „oluliseks“ ega vajata täiendavat arvutuslikku hindamist, tuleb KSH-s seda teemat käsitleda.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programm on täpsustatud vastavalt esitatud ettepanekule, infraheli osas esitatakse ekspertarvamus ja madalsagedusliku müra osas esitatakse normtasemetega modelleerimine.
	4. Peatükis 2.4.2 (lk 26–27) märgitakse, et Avispea tuuleala asub valdavalt nõrgalt kaitstud põhjavee alal ning osaliselt isegi kaitsmata põhjavee alal. Joonis 5 põhjal võib visuaalselt hinnata, et rohkem kui 80% planeeringualast kuulub nõrgalt kaitstud piirkonda ning ca 10–20% lausa kaitsmata põhjavee alale. Lisaks tuleb arvestada järgmist: ● Avispea piirkond asub Pandivere kõrgustikul, millelt algab umbes 1/7 kogu Eesti veekogudest, mistõttu on tegemist üleriigilise veekaitse seisukohalt strateegilise piirkonnaga. ● Põhjavesi on kohalike elanike ja ettevõtluse ainus joogiveeallikas, mistõttu tuleb vältida iga riski, mis võiks põhjustada vee kvaliteedi langust, reostust või põhjavee liikumise häireid. ● Tuulikute mass ulatub 2000–3000 tonnini, sh vaivundamendiga, ning selline koormus võib läbi vaiade põhjustada survet või deformatsioone põhjaveekihtides. Lisaks kaasneb tuulikutega vibratsioon, mis võib aastakümnete jooksul mõjutada hüdrogeoloogilist tasakaalu. Ettepanek:	Arvestatakse osaliselt. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Ala on põhjalikult uuritud, kuna detailplaneeringuala asub nitraaditundlikul alal, ning täiendavaid uuringuid ei ole vaja läbi viia. Täpsed tingimused vundamendile määratakse detailplaneeringu koostamise käigus. Hinnangu andmisel lähtutakse peatükis 2.6.2 toodust. Vibratsioon ei ole tuulepargi rajamisel oluline keskkonnamõju ja seega lähtuvalt peatükist 2.6.4.3 eraldi hinnangut ei koostata. Samas on kaalutluse alusel võimalik ette näha leevendusmeetmed.

	KSH ja DP käigus tuleb kohustuslikuna nõuda järgmisi uuringuid ja hindamisi iga tuuliku reaalse asukoha kohta: 1. Põhjavee sügavuse, suuna ja kiiruse mõõtmine tuuliku alla jäävas aluspinnases. 2. Pinnakihistiku geoloogiline läbilõige, et tuvastada, millised kihid läbistatakse vaiade või vundamendiga. 3. Mõjuhinnang vaiade või muude konstruktsioonide mõju kohta põhjaveekihtidele, sh vibratsiooni, surve ja võimaliku reostuse osas. 4. Põhjavee kaitstuse seisundi kinnitamine iga objekti asukohas ning ekspertide hinnang, kas kavandatud tehnilised lahendused on ohutud antud hüdroteoloogilises kontekstis. 5. Hinnata elutsükli mõju, mitte ainult ehitusfaasi – tuuliku töö käigus tekkiv vibratsioon ja hooldustööd võivad samuti mõjutada põhjavee kvaliteeti ja liikumist. 6. Vajadusel ette näha lisakaitsemeetmed või asukoha ümberplaneerimine, kui riskid põhjaveele on liiga kõrged või ebapiisavalt maandatud. Eriti Pandivere kõrgustiku tingimustes, kus põhjavesi võib liikuda oluliselt kiiremini kui mujal Eestis, on potentsiaalne reostus mitte ainult lokaalne, vaid levib kiiresti ka kaugemale ohustades seeläbi ka piirkonna elanikke, põllumajandust ja ökosüsteeme. See ettepanek on kooskõlas keskkonnakaitse põhimõttega „ennetamine on parem kui tagajärgedega tegelemine” ning aitab tagada, et arendusprojekt ei ohusta elutähtsat veevarustust ega lähe vastuollu Pandivere piirkonna kaitse-eesmärkidega.	
	5. Peatükk 2.4.4 lk 29 Tabel 2 on välja toonud, et kavandatava tuulepargi kaugus metsisest on 120 meetrit. Vastavalt Väike-Maarja ÜP-le lubatud	Mitte arvestatud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Avispea tuulepargi alad on leitud Väike-Maarja valla üldplaneeringuga (dokumendis

	kaugus Metsise püsielupaigast, kaitsealal asuvast elupaiga piirist või mängualast on lubatud minimaalselt 1000 m. PlanS § 124 lõige 7: "(7) Kui detailplaneeringu koostamisel on nõutav keskkonnamõju strateegiline hindamine, lähtutakse detailplaneeringu menetlemisel üldplaneeringu menetlemisele ettenähtud nõuetest." See kitsendus tuleb koheselt sisse viia, ehk siis korrigeerida potentsiaalse Tuuleala lubatu piire.	nimetusega perspektiivsed tuuleenergia arendusalad nr 1, 9 ja 14), mis antud tingimuse osas vastuolu ei leidnud. Metsiste osas käivad piirkonnas põhjalikud uuringud hindamaks liigile olulist keskkonnamõju. Seejärel on võimalik piire täpsustada või leevendusmeetmeid rakendada.
	6. Lk 33, joonis 8 on näidatud ala 14 tuulikute rajamise piirkonnaks väärtusliku põllumaa osa ja kattub hiireviude elupaikadega. Vastavalt Väike-Maarja ÜP ütleb selgesõnaliselt Tuuleparki või üksikutuulikut võib põhjendatud juhul kavandada väärtuslikule põllumajandusmaale, kuid sel juhul tuleb kavandamise etapis tagada väärtusliku põllumajandusmaa väärtuse ja põllumassiivi terviklikkuse säilimine, hinnata kaasnevaid mõjusid ning maakasutuse muudatust põhjendada. Eelistada tuleb põllumassiivi ebakorrapäraseid servaalasid, mille põllumajanduslik kasutamine on raskendatud) ja 1000m raadiusesse hiireviu elupaikadest.	Arvestatakse osaliselt. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Linnustiku uuringud annavad sisendi, kuhu saab tuulikuid paigutada. Hiireviu kaitseks rakendatavad meetmed määratakse ornitoloogi eksperthinnangule tuginedes. Ornitoloog hindab, kas ja millistel juhtudel on põhjendatud 1000-meetrise puhvertsooni kehtestamine tuulikute ja hiireviu pesapaikade vahel. Samuti analüüsitakse tuulikute paigutamist väärtuslikust põllumaast lähtuvalt, milline asukoht on kõige väiksema mõjuga.
	7. Avispea tuuleala jääb 3km väikese konnakotka pesa raadiusesse. Kinnitada, et peatükk 2.6.1.1.2.1 nõue on, et viiakse läbi kotkaste toitumisalade uuring.	Arvestatakse. Linnustiku uuring hõlmab väike-konnakotka elupaiga kasutuse uuringut.
	8. Peatükis 2.3.5 lk 20 kirjeldatakse, et teostatakse must-toonekure pesapaikadele või püsielupaikadele mõjude hinnangut. Arvestatakse, kasutatakse KAURI alusuuringut ning viiakse läbi täiendav linnustiku uuring (vt ptk 4.3.1.1.3). Linnustiku uuringu meetodika on KSH programmi lisas. Samas peatükis 2.6.1.1.2.1 ja 2.6.1.3 käsitletakse must toonekure teemat kui 10km kaugusel olevat ja mainitakse, et viiakse läbi Natura 2000 eelhindamine.	Arvestatakse. Selgitame, et piirkonnas teostati 2024. aastal Keskkonnaagentuuri (KAURI) poolt eelisarendusalade leidmiseks linnustiku uuring ning käesoleval aastal täiendav linnustiku uuring.

	Ettepanek: programmis selgemalt käsitleda, kas must toonekure viibimist Avispea tuuleala piirkonnas uuritakse või mitte. Kindlasti peaks, kuna 2025 a. on nähtud must toonekurge, samuti hiireviusid, kullilisi ja kotkaid.	
	9. Peatükk 2.6.3 käsitletakse mõjud karstialadele kui eksperthinnangu vormis. Teatavasti Avispea tuuleala sees ja läheduses asuvad karstialad, mida tuleks uurida nii mõjud karstialadele kui ka selle mõju veede liikumisele. Programmi dokumendis on puudu metoodika kirjeldus mille alusel eksperthinnang luuakse.	Arvestatakse. Selgitame, et eksperthinnang hõlmab olemasolevaid andmeid, mida analüüsib hüdroteoloog. Alad on tänaseks hästi kaardistatud ja ekspert saab teha ettepanekuid, millistel tingimustel on võimalik tuulikuid rajada.
	10. Peatükk 2.6.3 käsitletakse hinnangut, et 33% tuulealast jääb väärtusliku põllumaa alla Vastavalt Väike-Maarja ÜP-le tuulikute rajamine väärtuslikule põllumaale ei ole lubatud. Vastavalt Väike-Maarja ÜP-le, see tähendab, et kuigi tuuleenergia arendamiseks on määratud potentsiaalsed sobivad alad, tuleb igas konkreetse planeeringus hinnata, kas see ala kattub väärtusliku põllumaaga. Kui kattub, siis tuleb ala kas ümber kujundada või arendusest loobuda. Lisaks ei ole täpsustatud millise metoodika ja kelle poolt ning kelle lõpliku otsusega menetletakse. Ettepanek: parendada programmi dokumenti vastavalt Väike-Maarja ÜP-ga sätestatult.	Mitte arvestatud. Väike-Maarja valla üldplaneeringu kohaselt on tuulikute paigutamine väärtuslikele põllumaadele lubatud, kui üldplaneeringus sätestatud tingimused on täidetud. Planeeringu koostamisel võetakse arvesse kohalikke olusid ning nendega arvestatakse lahenduse väljatöötamisel. Tuuleenergia tootmisala võib osaliselt kattuda väärtusliku põllumajandusmaaga, sest tuulikute ja nendega seotud infrastruktuuri ehitamiseks kasutatakse tegelikult vaid väike osa kogu planeeringualast.
	11. Peatükis 2.6.4.1 on käsitletud tuulepargiga kaasnevat müra, kuid puudub selge teave kasutatud müra modelleerimise standardite, metoodika ning tuulikute tehniliste lähteandmete kohta. Hetkel on mainitud vaid, et kasutatakse tarkvara WindPRO, kuid ei täpsustata: ● millist versiooni kasutatakse (mis on oluline tulemuste võrreldavuse ja usaldusväärsuse seisukohalt); ● milliseid standardiseeritud arvutusmetoodikaid kasutatakse (nt ISO 9613-2 vms);	Mitte arvestatud. Mürataseme modelleerimisel lähtutakse „Tuuleparkide keskkonnamõju hindamise juhend. Müra, vibratsioon, varjutamine“ Estonian, Latvian & Lithuanian Environment OÜ (2025) või selleks hetkel välja töötatud asjakohastest juhistest. Seda ei ole mõislik üheselt programmi kopeerida. Keskkonnamõjude strateegilise hindamise aruandes antakse täpne ülevaade vastavalt sellel hetkel kehtivatele juhenditele, mida kasutatakse.

	● kas modelleerimine on tehtud konkreetsete tuulikute spetsifikatsioonide alusel (sh nominaalkõrgus, rootori diameeter, helimissageduse profiil); ● kas modelleerimine arvestab realistlikku halvimat võimalikku stsenaariumi, nagu maksimaalne lubatud müratase tugeva tuule korral, mitme tuuliku koostoime või helilevik soodsates tingimustes (nt temperatuuripöörded, inversioon, madal tuul). Sellise teabe puudumine takistab KSH aruande sõltumatut hindamist ning seab kahtluse alla tulemuste usaldusväärsuse. Kuna tuuleparkide puhul on müra üks kõige olulisemaid ja vahetumalt kogetavaid mõjusid elanikkonnale, tuleb KSH-s esitada: ● kasutatud modelleerimisprogrammi ja versiooni nimetus; ● viide rahvusvaheliselt aktsepteeritud metoodikale (nt ISO 9613-2 või Nord2000); ● iga modelleeritud tuuliku tüüp, kõrgus ja tehnilised andmed; ● kirjeldus modelleeritud olukorra iseloomust (keskmine, halvim, tüüpiline); ● vajadusel täpsustada ka, kas modelleerimine hõlmab ööpäevaringset ja sesoonset muutlikkust. Ettepanek: täiendada KSH aruannet peatükis 2.6.4.1 selge ja läbipaistva ülevaatega müramõju hindamise metoodikast, kasutatud lähteandmetest ning hinnata ka võimalikku halvimat stsenaariumi. See tagab aruande parema kvaliteedi ja vastavuse keskkonnamõju hindamise põhimõtetele.	Modelleerimise tulemusel esitatakse halvima olukorra (maksimaalse töörežiimi) hajumiskaardid kõigi müraallikate koosmõjuna.
	12. Peatükis 2.6.4 ei ole tuulikute tervisemõju hindamise osas täpselt määratletud, mida KSH läbiviijad käsitlevad olulise tervisemõjuna. Terviseamet on erinevates teavitustes ja infomaterjalides tõdenud, et inimesed, kes elavad tuulikute lähedal kogevad sagedamini unehäireid,	Arvestatakse. KSH-s kajastatakse tervisemõjusid lähtuvalt eksperthinnangust ning antakse ülevaade asjakohastest teadusartiklitest. Tuulepargiga seotud mõjud avalduvad eeskätt müra ja varjutuse kaudu. Kindlasti kajastatakse ka

	stressi ja ärevust. Paraku ei pea Terviseamet nimetatud tervisehäireid oluliseks tervisemõjuks, vaatamata sellele, et on üldteada fakt, et krooniline stress on paljude haiguste ja tervisehäirete – nagu näiteks kõrgvererõhutõbi, südame isheemiatõbi, nõrgenenud immuunsüsteem, maohaavandid jne – riskiteguriks. Kvaliteetne ja piisava kestusega uni on aga kõikide kehaliste ja vaimsete funktsioonide ja seega rahvatervise seisukohalt ülioluline. Samuti on teada, et pikaajaline stress tekitab pöördumatuid muutusi närvisüsteemis ja organismis. Ettepanek: lugeda pikaajaline stress, ärevus ja unehäired oluliseks tervisemõjuks, juhul kui teadusuuringud sellist mõju inimese tervisele kinnitavad. Nimetatud mõju ei pea olema tuulikute tekitatud heli- või valgushäiringu otsene füüsikaline mõju, vaid võib olla vahendatud erinevate psühholoogiliste mehhanismide poolt.	teadusartiklite tulemusi, kui psühholoogiliste mehhanismidega seotud tervisemured on tõendatud. Lähiajal valmivad Terviseameti ja Sotsiaalministeeriumi tellitud uuringud tuuleparkide tervisemõjude kohta, mis koondavad mujal maailmas läbi viidud uuringute tulemused.
	13. Peatükis 2.6.4 ei ole selgitatud, kuidas plaanitakse hinnata tuulikute mõju inimeste heaolule ja mida käsitletakse olulise mõjuna heaolule. Ettepanek: defineerida heaolu mõiste; kirjeldada, kuidas plaanitakse hinnata KSH-s tuulikute mõju inimeste heaolule; määratleda täpselt, mida käsitletakse KSH-s olulise mõjuna inimese heaolule ehk kust jookseb piir olulise ja ebaolulise mõju vahel.	Arvestatakse. Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnanajutimissüsteemi seadus (KeHJS § 40 lg 4) sätestab, et KSH raames hinnatakse mõjusid inimese tervisele, heaolule ja varale. Inimese heaolu hõlmab füüsilist ja psühholoogilist tervist ning elukeskkonna kvaliteeti. EL Direktiiv 2001/42/EÜ nõuab, et strateegiliste planeeringute hindamisel võetaks arvesse mõjusid inimeste tervisele ja elukeskkonnale. Inimese heaolu KSH kontekstis hõlmab müra, visuaalseid muutusi, õhu- ja veekvaliteeti ning sotsiaalseid ja psühholoogilisi aspekte, mis võivad planeeringust tuleneda. KeHJS § 22 sätestab: „Keskkonnamõju on oluline, kui see võib eeldatavalt ületada mõjuala keskkonnataluvust, põhjustada

		keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, kultuuripärandi või vara.”
	14. Peatükk 2.6.4.4 annab väärinfot. Põhja-Euroopa ja Euroopa kinnisvara statistika annab selgelt aru, et kinnisvara hinnad langevad tuulikute läheduses ja on keeruline kinnisvara müüa kuna pole ostjaid. Ettepanek: see info tuleks korrigeerida, kuna maailma praktika näitab selgeid fakte, et kinnisvara hinnad ja ostusoovalt langeb.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programm on täpsustatud ja seda on plaanis põhjalikumalt hinnata KSH aruande raames kui kaasatakse kinnisvaraekspert, kes annab kinnisvara väärtusele hinnangu. Eestis on viimasest ajast Paldiski näide, kus tuulepargi arendamine ei vähendanud kinnisvara hinda. Soovitame teil tutvuda Eesti Kinnisvara Hindajate Ühingu liikme ja vara hindaja Aivar Tomsoni seisukohaga https://keskkonnaportaali.ee/et/teemad/taastuenergia/tuuleenergia/koduomanikud-ei-pea-tuuleparkide-laheduses-eluaseme-vaartuse.
	15. Peatükk 2.6.4.5 tuuakse välja, et tuuleelektri talumistasu on kasu vallale ja elanikele. Siinkohal oleks korrektne tuua välja, et see saab olema maksimaalselt 10000-15000€ (allikad - tuulearendajad) tuuliku kohta, millest pool, ehk siis 5000-7500€ jääb KOV'ile, mis võrdub keskmiselt nelja tulumaksu maksja tuluga vallale aastas. Ettepanek: seetõttu on vajalik ja korrektne uurida, kui paljude inimeste vallast lahkumine tekitab sotsiaalse ja majandusliku kriisi valla arengus, mis saab olema majanduslik kaalukauss tuuleparkide tasumise (talumistasudest) ja elanikkonna lahkumise murdepunkt. Keegi meist ju ei soovi, et vald pimesi laseb tuuleparke arendada kuid mille tõttu elanikkond lahkuks ulatuses mis muudab valla ebaefektiivseks ja vähendab majandamisvõimekust.	Arvestatakse. Detailplaneeringu koostamine on algusfaasis, mistõttu puuduvad täpsed andmed rahalise kompensatsiooni osas. Rahalise kompensatsiooni teema on käsitletud programmis ptk 2.6.4.5 ning näide selle arvutuse kohta on leitav aadressil https://keskkonnaportaali.ee/et/teemad/taastuenergia/tuuleenergia/tuulikutasud. Samuti on vaja planeerimisprotsess läbi viia, et saada ülevaade, kas üldse tuuleparki saab arendada ja millistel tingimustel. Detailplaneeringu käigus hinnatakse, milline võiks olla tuulepargist saadav majanduslik kasu.

	6. Tuulikulabad sisaldavad teadaolevalt mitmeid keskkonnakahjulikke materjale, nagu epoksüvaigud, polümeerid, mikroplast ja klaaskiud. Nende materjalide käitumine looduses, eriti lagunemisel, kulumisel ja purunemisel, võib avaldada pikaajalist negatiivset mõju nii mulla- kui veekeskkonnale. Paraku ei käsitle ei detailplaneeringu koostamise lähteseisukohad ega keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) programm tuulikulabade keskkonnamõju, nende: ● koostise ja materjalide võimaliku lekkimise mõju põllumuldadele ja põhjaveele (eriti mikroplastide ja kemikaalide kaudu); ● mehaanilise kulumise ja hooldusprotsesside käigus keskkonda sattuvate ainete mõju; ● lammutamise ja utiliseerimise võimalusi, sh kas ja kuidas kavatakse vananenud labasid käidelda (nt kas Väike-Maarja vald lubab nende maa-alla matmist, nagu on tehtud mujal); ● mõju toidutootmisele ja põllumajanduskeskkonnale, kuna tegevus toimub aktiivses põllumajanduspiirkonnas. Arvestades, et: ● planeeringuala hõlmab väärtuslikku põllumajandusmaad, ● piirkonnas kasvatatakse toiduks mõeldud põllukultuure, ● tuulikute eluiga on piiratud, mille järel labad vajavad vahetust, on oluline, et KSH käsitleks tuulikulabade elutsükli lõpu mõjusid ning kavandaks asjakohased leevendusmeetmed. 17. Tuuleparke käsitletakse sageli kui süsinikuneutraalseid või süsinikku säästvaid lahendusi, ent tegelikkuses kaasneb tuuliku rajamisega ka märkimisväärne süsiniku sidumise kaotus, eriti kui: ● tuulikud ehitatakse loodus- või poollooduslikele aladele (nt metsad, rohumaad, turbaalad),	Mitte arvestatud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Jätkuvalt ollakse seisukohal, et Eestis kehtiva jäätmeregulatsiooni alusel on võimalik tuulikud ümber töödelda ja samuti on Keskkonnaagentuur andnud ülevaate, mida täpselt saab teha tuulikute osadega keskkonnaagentuur.ee/node/1375. Mikroplasti osas on teaduskirjanduses esitatud informatsioon, et mikroplasti kontsentratsioon tuuleparkide aladel võib olla kõrgem võrreldes ümbritsevate piirkondadega (vt ptk 2.6.8). Seega ei ole oodata ka mõju põllukultuuridele tahkete osakeste emiteerimise kaudu. Arvestatakse. Puudub vajadus detailplaneeringu lähteseisukohtade ja KSH programmi täiendamiseks. Detailplaneeringus käsitletakse süsiniku sidumise võimet ja selle vähenemist. Samuti käsitletakse CO₂ emissiooni kogu elutsükli jooksul ning andmed esitatakse toodanguühiku
--	---	---

	● ehitustööde käigus raadatakse ja tihendatakse pinnast, rajatakse teid, kaevatakse kaableid ning eemaldatakse viljakas mullakiht, ● tuulikute hoolduseks luuakse püsivad ligipääsuteed ja platsid, millel puudub süsiniku sidumisvõime. KSH programmis puudub hetkel arvestus või analüüs selle kohta, kuidas planeeritav Avispea tuulepark mõjutab piirkonna CO₂ sidumisvõimet. Arvestades, et iga tuuliku alale võib kuluda kuni 2 ha, millest suurem osa on raadatav, tuleks hinnata: ● kui palju CO₂ siduv maapind hävib (sh mets, rohumaa, muld); ● kui palju CO₂ eraldub mullatööde, transpordi ja ehituse tõttu (nt ajutised ja püsivad teed, süvendid, vaiad); ● kui palju kaotatakse püsivalt süsinikusidujatena toimivaid maastikke; ● milline on tuulepargi neto süsinikubilanss elutsükli lõikes (nt 30 aastat). Ettepanek: KSH käigus tuleb: 1. Hinnata ja kvantifitseerida süsiniku sidumise vähenemist seoses maapinna kasutuse muutmisega, raadamise ja ehitusega. 2. Teha süsiniku sidumise kalkulatsioon, milles võrreldakse senist maa kasutust (nt metsamaa, rohumaa, põllumaa) tuulepargi ehitusjärgse kasutusega. 3. Hinnata, kas tekkinud süsinikukao (otse ja kaudne) ulatus on vastavuses EL ja Eesti kliimapolitika eesmärkidega, sh roheleppe, LULUCF regulatsioonide ja kliimaneutraalsuse suunistega. 4. Vajadusel esitada leevendusmeetmed, nt süsinikukaotuse kompenseerimine läbi ökosüsteemi taastamise või süsiniku sidumise projektide.	kohta, et need oleksid võrreldavad teiste kasutuses olevate tehnoloogiatega.
--	---	---

	KSH ei tohi jätta tähelepanuta, et tuulepargi rajamine ise ei pruugi automaatselt olla "roheline", kui sellega kaasneb pikaajaline ökosüsteemi ja süsiniku sidumise kadu. Selline hindamine on vajalik, et tagada läbipaistvus ja vastavus EL ja Eesti kliimaeesmärkidele.	
	18. Ettepanek: peatükk 4-s tuuakse välja Kaasatavad isikud, kus oluline on ka ära märkida, et soovi on avaldanud MTÜ Elurikas Pandivere.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programm on täpsustatud vastavalt esitatud ettepanekule.
	19. Praeguses KSH programmis ja planeeringu lähteülesandes puudub käsitus tuulepargi päästevõimekusest ja tuleohutusnõuetest, mis on eriti oluline arvestades järgmisi asjaolusid: ● Tuulikute tulekahjud ei ole haruldased. Neid on esinenud regulaarselt mitmel pool Euroopas, sh 2024. aastal ka Eestis. Tuulegeneraatorite elektri- ja mehaanilised süsteemid, määrdeained ning äikesekaitse puudulikkus on teadaolevad riskitegurid. ● Kavandatav Avispea tuuleala asub osaliselt metsamaal või metsa vahetus läheduses, mis suurendab tule leviku ohtu ning raskendab ligipääsu. ● Tuulikud on kõrged (280 m), mistõttu vajavad nad eritehnikat ja valmisolekut pääste- ja kustutustöödeks, mida kohalikul tasandil ei pruugi olemas olla. ● Päästeameti osalus on vajalik, et hinnata tuulepargi teenindusteede laiust, kandevõimet, ligipääsetavust ja tuleohutusmeetmeid. Ettepanek: Lisada KSH-sse ja detailplaneeringu protsessi järgmised nõuded: ● Koostöös Päästeametiga määratleda, milline päästevõimekus on vajalik Avispea tuulepargi alale, sh reageerimiskiirus, varustuse ja tehnika vajadus ning ligipääsetavus.	Arvestatakse. Detailplaneeringu koostamisel antakse ülevaade tuulepargi päästevõimekusest ja tuleohutusnõuetest.

	● Hinnata tuleohutusnõudeid metsapiirkondades ja koostada tuleohutuse riskianalüüs, mis arvestab halvimat stsenaariumi. ● Planeerida vajalikud ligipääsuteed ja platsid tuulikute juurde vastavalt päästetehnika nõuetele (nt tee laius, pöörderaadiused, kandevõime). ● Selgitada, kas ja kuidas plaanitakse tuulikutes rakendada ennetavaid tuleohutusmeetmeid, nt isekustutussüsteeme, kaugseiret või tulekindlaid materjale. Tuleohutus ja päästevõimekus on osa piirkonna elanike ja keskkonna kaitstusest, mille tagamine peab olema osa keskkonnamõjude hindamisest ja planeerimisotsustest.	
	20. Väike-Maarja üldplaneeringus (ÜP) on rohevõrgustiku sidususe säilitamine ja arvestamine selgelt määratletud kui oluline keskkonnakaitseline eesmärk. Samuti on üleriigilistes ja maakondlikes planeerimisdokumentides rõhutatud, et rohevõrgustiku koridoride ja tugialade killustumist tuleb vältida, mitte ainult hinnata või leevendada. Planeeringuala, eelkõige tuuleala nr 1, asub maakondliku rohevõrgustiku K2 siduskoridori ja T1 tugiala sees või vahetus läheduses. Kui tuulikute ja taristu rajamisega kaasneb rohevõrgustiku katkestamine, kitsenemine või funktsiooni kadumine, on see tõenäoliselt vastuolus nii maakonna kui ka kohaliku ÜP suunistega. Lisaks tekitab küsimusi, kas Väike-Maarja ÜP koostamise ajal on rohevõrgustikku teadlikult vähendatud, et mahutada tuulearendusi (nt alad 1, 9, 14 ja 15). Sellisel juhul oleks oluline kontrollida, kas ÜP on looduskaitsele nõrgenenud, mis võib olla vastuolus üldiste keskkonnanõuete põhimõtetega. Ettepanek:	Arvestatakse osaliselt. LS ja KSH programmi ptk-s 2.6.1.2 on kirjeldatud rohevõrgustikule mõjude hindamine. Avispea tuulepargi alad on määratletud Väike-Maarja valla üldplaneeringus (dokumendis nimetatud perspektiivsete tuuleenergia arendusaladena numbritega 1, 9 ja 14). Üldplaneeringus on kirjas: „<i>Üldplaneeringu protsessis on läbi viidud tuulepargi kui olulise ruumilise mõjuga ehitise asukohavalik. Tuuleparkide kavandamiseks põhimõtteliselt sobivad alad on alad, kus üldplaneeringu täpsusastmes teadaolevalt ei asu tuulepargi rajamist välistavaid looduskaitsealisi või inimasustusest tulenevaid asjaolusid.</i>” Seega peab järgmises etapis läbi viidav analüüs näitama, kas Väike-Maarja valla üldplaneeringus sätestatud rohevõrgustiku tingimusi on võimalik täita ja kas sinna on võimalik tuuleparki rajada (koos taristuga). Väike-Maarja valla üldplaneeringusse ei planeerita teha ettepanekuid rohevõrgustiku muutmiseks või selle

	1. Täpsustada programmis tuulealade kattuvus maakondliku rohevõrgustiku koridoridega, eriti K2 ja T1, ning hinnata nende ökoloogiline funktsioon (nt rändeteed, liikide elupaigad, ökosüsteemide ühendatus). 2. Esitada hinnang, kas planeeritav arendus tekitab koridori katkestuse või takistab liikumisvõimalusi suurematele või kaitsealustele liikidele. 3. Kontrollida, kas Väike-Maarja ÜP-s on rohevõrgustikku muudetud või ümberjoonistatud viisil, mis võib viidata kompromissile loodusväärtuste arvelt. Vajadusel kaasata Keskkonnaamet ja Eestimaa Looduse Fondi eksperdid sõltumatu hinnangu andmiseks. 4. Võtta KSH programmis selge seisukoht, kas tuulikud võivad olla kooskõlas rohevõrgustiku säilimisega ning millistel juhtudel tuleb arendusi välistada või ümber paigutada. 5. Vajadusel esitada alternatiivsed asukoha variandid, mis ei kahjusta rohevõrgustikku ega selle sidusust. Rohevõrgustiku katkestamine ei ole pelgalt visuaalne või lokaalne probleem, vaid võib avaldada pikaajalist mõju liikide levikule, geneetilisele mitmekesisusele ja ökosüsteemide vastupidavusele. Seetõttu peab vastavus rohevõrgustiku säilitamise põhimõttele olema üks arenduse eeltingimusi, mitte hilisem leevendusmeetmete küsimus.	ümberjoonistamiseks. KSH peab andma sisendi, kas praegu olemasoleva rohevõrgustiku toimimine on tagatud või mitte. Sellisel juhul otsustatakse, kas ja kuhu saab paika panna tuulikud ja taristu või nähakse ette leevendusmeetmed. Kuna detailplaneeringuala asukoht tuleneb Väike-Maarja valla üldplaneeringust, alternatiivseid asukohti väljaspool planeeringuala ei käsitleta alternatiivina (vt ptk 2.5). Seega ei ole võimalik arendust ümber paigutada.
	21. Kuigi KSH programm viitab kumulatiivsete mõjude hindamise vajadusele, on teema käsitus hetkel liialt üldsõnaline ning ei vasta Väike-Maarja valla üldplaneeringus (ÜP) seatud põhimõttele, mille kohaselt tuleb keskkonnamõju hindamisel eriti tähelepanu pöörata kumulatiivsele mõjule teiste arendusprojektidega.	Teatavaks võetud. Detailplaneeringu LS ja KSH programmis oleme vastavalt ettepanekule täpsustanud. Samuti anname KSH koostamisel vastavalt ettepanekule ülevaate võimalikest koosmõjudest. Juhime tähelepanu, et detailplaneeringu alale jäävad ka üksikud RePoweri projekti alad, mistõttu nende koosmõju käsitlemine on detailplaneeringus juba ette nähtud. Meie andmetel ei planeerita Tapa valda tuuleparke.

	Juba praeguseks on teada mitmeid suuri projekte, mille koostoime võib olulisel määral mõjutada Avispea piirkonna keskkonda, elukeskkonda ja maastikku. Näidetena: ● Repoweri planeeritav tuulepark naaberaladel, ● Uniküla liivakarjäär, Naaberomavalitsuste tuuleparkide planeeringud ja arendused (nt Tapa,Vinni vallas), ● muud võimalikud energia- või infrastruktuuriarendused piirkonnas (nt uued liitumistaristud, elektriliinid, hooldusteed). KSH programm peaks selgelt ja süsteemselt kirjeldama: ● millised konkreetsed arendused arvesse võetakse kumulatiivsete mõjude hindamisel; ● milliste kriteeriumite alusel määratakse nende asjakohasus (nt asukoht, mõjuulatus, ajaraam); ● milliseid mõjuliike hinnatakse kumulatiivselt (nt müra, visuaalne mõju, liiklussurve, elustik, põhjavesi, põllumajandus jne); ● millise metoodikaga kumulatiivseid mõjusid hinnatakse (nt stsenaariumipõhiselt, koormustsoonidena, geinfosüsteemides jne). Ettepanek: KSH programmi tuleb täiendada konkreetse loeteluga teadaolevatest arendusprojektidest, mille koosmõjusid hinnatakse Avispea tuuleala KSH raames, ning määratlada: ● hindamise geograafiline ulatus (nt 10–30 km raadius) ● ajaraam (sh arendused, mille elluviimine toimub järgmisel 10–20 aastal), ● kumulatiivse mõju hindamise valdkonnad ja metoodika, ● viide, kuidas need on kooskõlas Väike-Maarja ÜP ja piirkondlike strateegiadokumentidega.	Palume täpsustada, kas Teil on selle kohta täiendavat informatsiooni, mida peaksime arvesse võtma. Kumulatiivse mõju hindamise valdkonnad on ära kirjeldatud ptk 2.6.12. Igal mõju valdkonnal on metoodika kirjeldatud vastavas peatükis, näiteks visuaalne mõju ptk-s 2.6.5.
--	--	---

	See on vajalik selleks, et tagada KSH vastavus kehtivale planeerimis- ja keskkonnaõigusele ning võimaldada teadlikke otsuseid tuulepargi rajamise kohta.	
	22. Võrreldes Avispea Tuuleala Detailplaneeringu ja KSH-d Lääne-Viru Maakonna Arengustrateegiaga 2030+: a. arengustrateegia toetab alternatiivenergia kasutuselevõttu, kuid rõhutab vajadust keskkonnahoidlike lahenduste järele, mis ei kahjusta loodusväärtusi ega elukeskkonda. DP ja KSH lubavad tuulikute rajamist rohevõrgustiku koridoridesse ja kaitstavate liikide puhvervöönditesse, mis võib olla vastuolus strateegia keskkonnanahoiu eesmärkidega. b. arengustrateegia rõhutab maakonna kuvandi hoidmist ja turismi arendamist, eriti Pandivere piirkonnas ja rannikualadel. Tuulepargi rajamine muudab piirkonna kuvandit tööstuslikumaks, mis võib olla vastuolus strateegia eesmärgiga arendada puhkemajandust ja looduslähedast turismi. c. arengustrateegia rõhutab avatud ja kaasava ruumilise planeerimise tähtsust ning koostööd kohalike kogukondadega. Kuna potentsiaalsed tuulealad määrati kinniste uste taga ilma elanikkonda kaasamata, siis on äärmiselt oluline, et DP ja KSH protsess kaasaks ja võtaks arvesse elanikkonna seisukohti, vastasel juhul on see täiendav vastuolu strateegia väärtustega ja hea tavaga.	Mitte arvestatud. Programmis on käsitletud Lääne-Viru maakonna arengustrateegiat 2023 – 2035, eeltoodud arengustrateegia on uuem versioon Lääne-Viru maakonna arengustrateegiast 2030+. Lääne-Viru maakonna arengustrateegiaga 2030+ kehtis kuni aastani 2023.
	23. Mets toimib planeedi „kopsudena“ ning ilmastikunähtuste loodusliku leevendajana, talletades atmosfääris leiduvat süsinikku, pehmendades temperatuuri kõikumisi ning hoides kinni vihmavett, mis lühema või pikema aja jooksul suurtes kogustes maha sajab. Samuti on mets elutähtis osa rohevõrgustikust, olles elukohaks meie metsloomadele ning paljudele kaitsealustele lindudele ja taimedele. Sama mõtet kätkeb üleriigiline	Mitte arvestatud. Üleriigiline planeering Eesti 2030+ on maakonnaplaneeringute ja üldplaneeringute koostamise aluseks. Seega on Väike-Maarja valla üldplaneeringu koostamisel arvestatud üleriigilise planeeringuga Eesti 2030+ ning detailplaneeringuala leitud sellega kooskõlas. Väike-Maarja valla üldplaneeringus on kirjas: „Üleriigilise

	planeering Eesti 2030+, mis ütleb, et rohetaristu toetab ökosüsteemide toimimist, säilitades ja luues tingimusi, mis tagavad puhta vee, õhu, tootliku maapinna, elurikkuse ja atraktiivsed puhkepiirkonnad. Mets toetab kaudselt majandust ja kogukondi ning annab elutähtsa panuse kliimamuutuse looduslikku leevendamisse ja sellega kohanemisse. Eesti 2030+ planeeringu kohaselt ei toeta Eesti olud (nt hajaasustus, lindude rändeteed ja pesitsuspaigad, väärtuslikud maastikud, ülekandeliinide puudumine) tuuleparkide rajamist väljaspool kaevandatud alasid ja merd. Samuti on probleemiks visuaalsed kahjud maastiku muutumisest ja võimalikud häiringud elamupiirkondades, mis on suhteliselt suured võrreldes inimesele kasutatavaks muudetava energiahulgaga. Koostamisel oleva uue üleriigilise planeeringu ehk „Eesti 2050“ kohaselt ületab kavandatud tuuleparkide potentsiaal mitmekordselt Eesti energiavajadust ning juhitematu taastuvenergia osakaalu suurenemisega elektrisüsteemis kasvab väljakutse hoida elektri tarbimine ja tootmine tasakaalus. Eesti 2030+ on kehtiv üleriigiline planeering ja kõrgeima tasandi ruumilise planeerimise dokument. Näiteks seadus ei võimalda seda planeeringut muuta ei kohaliku eriplaneeringu ega detailplaneeringuga. Järelikult peab KOV EP või DP olema üleriigilise planeeringuga kooskõlas. See on hierarhia. Ettepanek: järgida üleriigilist planeeringut ja mitte kavandada tuuleparke väljaspool kaevandatud alasid ja merd, s.o. kindlasti mitte metsamaale.	<i>planeeringu „Eesti 2030+“ kohaselt on energeetikavaldkonna üheks peamiseks eesmärgiks vältida soovimatut mõju kliimale, saavutada taastuvenergia suurem osakaal energiavarustuses, tagada energiasäästlike meetmete rakendamine ja energiatootmise keskkonnamõju vähendamine.“</i>
Eraisik L.L.	Kirjutan seoses Avispea tuulepargi planeeringuga, mille kavandatav asukoht mõjutab otseselt minu kodu ja elukeskkonda. Planeeritava tuulepargi rajamise tõttu olen sattunud raskesse olukorda.	Arvestatakse. Hindamaks mõju kinnisvarale kaasatakse kinnisvaraekspert, kes annab eksperthinnangu kinnisvara väärtuse osas. Samuti on lisatud soovitud viide programmi.

	Soovin maja renoveerida, mis asub planeeritava tuulepargi mõjualas. Selle tarvis on võtta pangast laen. Küll aga tekib sellega risk, et hiljem tuuleparkide rajamisega ei ole elukoht enam elamis- ega müügikõlblik. Mulle kui majaomanikule on jäetud sisuliselt kaks valikut: Kanda pikaajaline ja ettearvamatu risk seoses müra, visuaalse reostuse, kinnisvara väärtuse languse ja elukvaliteedi halvenemisega või kaaluda elukoha vahetust juba ennetavalt, et vältida olukorda, kus kodu muutub hiljem praktiliselt mittemüüdavaks ning elamine seal talumatuks. Sellises olukorras ei saa enam rääkida kodu turvalisusest ega investeeringu kaitstusest. Samas ei ole see risk tekkinud meie valikutest, vaid väliste arendusplaanide tulemusena, mille üle meil puudub otsene kontroll. Palun arvestada, et elanikud nagu mina võivad olla sunnitud kolima, mitte omal soovil, vaid vältimaks kahju süvenemist. Soovin selgust, kas ja milliseid kompensatsioonimeetmeid vald või arendaja kavandab olukorras, kus kodu väärtus ja elukvaliteet kannatavad. Kes garanteerib kinnisvara turuväärtuse säilimise kui olen sunnitud kolima? Lk 50 väidetakse, et mõju kinnisvarale on ajutine ja seotud teadmatusel tuleneva hirmuga. Samas puudub viide uuringutele või andmetele, mis seda kinnitaksid. Palun lisada viide uuringule või uuringutele, millele see väide tugineb, või täpsustada, et tegemist on hinnangulise oletusega. Selgitage kuidas tuulepark mõjub ümbruskaudselt kinnisvara hindadele ning kes hüvitab tuulepargi tõttu tekkinud kinnisvara hinna languse või müügikõlbmatuse (pole ostjaid) tuulepargile eelneva turuhinna järgi.	Rahalise kompensatsiooni teema on käsitletud programmis ptk 2.6.4.5. Samas on tingimused ja ülevaade selle arvutuse kohta esitatud ka Keskkonnaportaalis aadressil: https://keskkonnaportaal.ee/et/teemad/taastuenergia/tuuleenergia/tuulikutasud. Seal saab alla laadida ka tuulikutasu kalkulaatori.
Eraisik O.V.	Lk 7, Sissejuhatavas peatükis on väljendatud, et tegemist on programmiga Avispea tuuleala kohta. Kuid sissejuhatavas lõigus on segadust tekitav info, justkui see programm on loodud ka analüüsima päikeseparke ja energiasalvesteid. Lk 9 kirjeldatakse, et programm on tuuleenergia,	Arvestatakse. Sõnastust on täpsustatud ptk 1.1. Päikeseparke ei planeerita antud detailplaneeringu raames. Energiasalvestite täpne asukoht selgub planeerimisprotsessi käigus, kui valmivad uuringud, mille põhjal määratakse

	päikesepargi ja elektrisalvesti rajamiseks. Lk 11 jällegi, et programm ainult kajastab tuuleenergiat. Peatükis 1.1 kirjeldatakse, et programm on koostatud ka päikesepargi kohta, kuid samas peatükis öeldakse, et päikeseparke ei kavandata selle planeeringuga. Arusaamine on, et Väike-Maarja ÜP-ga Avispea potentsiaalselt sobilik tuuleala oma määramise momendil ei kavandanud päikeseparke, seega kas päikesepargi teema ei peaks olema eraldi protsess ja eraldi KSH arutelu. Oluline on ka lugeda Väike-Maarja ÜP-d 5.2.8.2 Päikesepargi rajamiseks sobilikud alad on liitumisvõimalustega elektriliinide ja alajaamade vahetus läheduses asuvad väheväärtuslikud alad ning kasutusest väljalangenud alad (nt endised tööstuspargid, laudakompleksid, väheviljakad põllumajandusmaad jms). Samas ka Väike-Maarja ÜP ei käsitle salvestuslahendusi, ega määratlenud 100ha suuruseid päikeseparke. Seega ei saa eeldada, et tuulealale on võimalik rajada salvesteid ja päikeseparke. Programmi dokumendis ei ole visualiseeritud, kuhu need energiasalvestid 2 hektarile ja päikesepargid 100 hektarile planeeritakse, et hinnata asjakohasust ja sobilikkust elanikkonnale ja keskkonnale, programmi kohapealt. Ettepanek: viia vastavusse, et programmi sisu oleks selge, mida see tervikuna käsitleb. Kirjeldada selgelt, kas programm kavandab lisaks tuuleparkidele ka päikeseparke ja energiasalvesteid.	kindlaks, kuhu on kõige optimaalsem ja keskkonnale vastuvõetavam neid planeeringualal paigutada.
	Programmi peatükis 1.3. Lähtealused juures on välja toodud, et Avispea tuuleala juures võetakse arvesse ka naaberomavalitsuste kehtivaid Üldplaneeringuid. Ettepanek: siinkohal võiks välja tuua täpselt, milliste valdade Üldplaneeringuid, nt Vinni vald, Tapa vald ja nendest planeeringutest tulenevaid potentsiaalseid tuulealasid, et oleks terviklik pilt kogu seotud	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programm on täpsustatud vastavalt esitatud ettepanekule ja lisatud Vinni vallas lähimad tuulepargialad. Tapa vallas meile teadaolevalt tuulikuid ei planeerita. Kui teil on selle kohane informatsioon, siis palume see edastada. Planeeringu menetlusse on kaasatud kõik planeeringuala piirist kuni 3 km piirkonnas

	tuulealade kohta, sh piiriülesed laienevad tuulealad. Oluline oleks ka visualiseerida riigi eriplaneeringud, et Avispea tuuleala programm selgelt määratleks kogu ulatust. Ja programmi arutelu ja sisendite küsimine võiks toimuda avatult ka naabervaldades, kaasates sealseid elanikke.	asuvate kinnistute omanikud (sh Vinni valla omad). Ülevaade kaasatutest on esitatud tabelis nr 7.
	Peatükis 1.4. on välja toodud, et uuritakse ja arvestatakse ehitusõiguse määramisel kõiki võimalikke mõjusid, sealhulgas sotsiaalseid ja keskkonna alaseid aspekte. Sotsiaalsed mõjud hõlmavad elukeskkonna muutusi, nagu müra, visuaalne häiring ja varjutus; Sotsiaalseid mõjusid, kus on välja toodud ainult näiteid müra, visuaalne häiring ja varjutus. Kuid Sotsiaalsed mõjud kui tähendus hõlmab: a) Elukeskkond: müra, visuaalne mõju, liiklus. b) Tervis ja heaolu: stress, turvatunne, elukvaliteet. c) Majandus: töökohad, kinnisvara väärtus, kohalik ettevõtlus. d) Sotsiaalne sidusus: kogukonna suhted, usaldus. e) Kultuur ja pärand: ajaloolised paigad, traditsioonid. Siinkohal tuleks uurida ka Tervist ja Heaolu, Majandust, töökohad, kinnisvara väärtust, sotsiaalne sidusus, kultuur ja pärand. See on vastavuses ka peatükk 2.1, mis viitab selgelt KeHJS §2-le, kus need nõudena kirjas: „Keskkonnamõju on oluline, kui see võib eeldatavalt ületada mõjuala keskkonnataluvust, põhjustada keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, kultuuripärandi või vara“. Ettepanek: kirjutada programmi sisse, et Sotsiaalne mõju allkategorias uuritakse ka järgnevaid mõjusid, mille tulemusi võetakse arvesse lõpliku otsuse tegemisel: - Elukeskkond: müra, visuaalne mõju, liiklus. - Tervis ja heaolu: stress, turvatunne, elukvaliteet.	Mitte arvestatud. KSH programmi järgi hinnatakse detailplaneeringu koostamisel KSH aruandes olulisi keskkonnamõjusid, milleks on müra, visuaalne häiring, varjutus, kinnisvara väärtus ja mõju kultuuriobjektidele. Uuringut ei tellita sotsiaalsete mõjude osas, kuna vallavalitsus kavatses käesolevast planeeringust eraldiseisvalt korraldada sotsiaal-majanduslike mõjude analüüsi.

	- Majandus: töökohad, kinnisvara väärtus, kohalik ettevõtlus. - Sotsiaalne sidusus: kogukonna suhted, usaldus. - Kultuur ja pärand: ajaloolised paigad, traditsioonid.	
	Peatükis 1.4. on Väike-Maarja ÜP-ga vastuolus punkt: krundid elektrituulikute ehitamiseks moodustatakse viisil, mis võimaldab maksimaalselt säilitada põllumajanduslikku ja metsamajanduslikku maakasutust. Väike-Maarja ÜP ütleb, et tuuleparki või üksiktuulikut võib põhjendatud juhul kavandada väärtuslikule põllumajandusmaale, kuid sel juhul tuleb kavandamise etapis tagada väärtusliku põllumajandusmaa väärtuse ja põllumassiivi terviklikkuse säilimine, hinnata kaasnevaid mõjusid ning maakasutuse muudatust põhjendada. Eelistada tuleb põllumassiivi ebakorrapäraseid servaalasid, mille põllumajanduslik kasutamine on raskendatud. Ettepanek: programmi dokumendis korrigeerida peatükki 1.4 sõna „maksimaalne“ vastavaks Väike-Maarja ÜP-ga, kus on öeldud, et väärtusliku põllumajandusmaa väärtus ja põllumassiiv peab terviklikult säilima.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programm ptk 1.4 on sõnastatud punkt järgmiselt „<i>krundid elektrituulikute ehitamiseks moodustatakse viisil, mis võimaldab põllumassiivi terviklikkuse säilimise ning säilitatakse maksimaalselt metsamajanduslikku maakasutust“.</i>
	Ettepanek: viia programm vastavusse Väike-Maarja ÜP-ga, sh peatükk 1.4. Väike-Maarja ÜP ütleb selgelt, et tuulepargi või üksiktuuliku kavandamisel asukohta, kus see võib mõjutada maapõue seisundit ja kasutamist, tuleb hinnata kaasnevaid mõjusid ja mõjude olulisust.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programm on täpsustatud vastavalt esitatud ettepanekule.
	Peatükk 1.4 sätestab, et tuulikute ja alajaamade vahelised ülekandeliinid kavandatakse maakaablitenä, alajaamadest edasi võib kasutada õhuliine. Sama viidatud peatükis 1.5. ja 1.5.5. Ettepanek: programm viia vastavusse Väike-Maarja ÜP p.5.2.1. kus on selgelt sätestatud, et uus 0,4–20 kV liin tuleb ehitada eelistatult maakaabelliinina.	Arvestatakse. Maakaabli planeerimisel rajatakse kuni 20 kV liine.

	7. Programmist ei leia Energiasalvestusjaamade mõju ja tervise analüüs, ohutus ja tuleohutuse kohta midagi (sh vt punkt 1). 8. Peatükk 1.5 kirjeldab, et Planeeringus nähakse ette ka lahendus elektrienergia ülekandevõrguga liitumiseks, selleks on eelistatud olemasolevad või uued alajaamad või liitumine otse 110 kV või 330 kV elektriliinile. Vastavalt https://vla.elering.ee/ VäikeMaarja valda ei läbi 330kv liinid, ainult 110kv liin, seega programmi koostaja peaks eemaldama 330kv osa või selgelt välja tooma, et see planeering kaalub ka uue 330kv liini ehitust Väike-Maarja valda. Ettepanek: kuna Väike-Maarja vallas ei ole 330kv liini ja kui DP ei ehita seda, võiks eemaldada 330lv programmi dokumendis. 9. Lk 24 käsitletakse müra ja madalsagedusliku müra vastavust normtasemetele ning infraheli vastavust piirväärtustele, kus kinnitatakse, et müratasemete hindamine ja mõju müratasemele hinnatakse KSH käigus (vt ptk 4.3.4.1.). Madalsagedusliku mürataseme ja infraheli hindamine pole põhjendatud, kuna tegu pole olulise keskkonnamõjuga (vt selgitust ptk 4.3.4.2.). Need kaks viidet, st 4.3.4.1 ja 4.3.4.2 peatükkidele ei leia programmi dokumendis. Kus need on, et saaks nendega tutvuda? 10. Ettepanek: programm peaks sisaldama kompensatsiooni meetodite väljatöötamist, mida peaks arendaja pakkuma elanikele ja/või kinnistuomanikele: a. kes ei suuda tuulikuid taluda ja sellest tulenevalt on sunnitud või soovivad lahkuda. Vastavalt Terviseametile ja uuringutele mõned inimesed võivad tuulikute läheduses elades tunda häiringut või stressi. Seega oleks õiglane, et mittekohanev elanik saaks kompensatsiooni vältimaks sündi taluda kuna pole võimalised lahkuma.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programm on täpsustatud vastavalt esitatud ettepanekule. Mitte arvestatud. Antud parandust ei ole vaja sisse viia. 330 kV alajaam (nimega Pandivere) rajatakse 2027. aastaks detailplaneeringualast põhjapoole, kuhu on võimalik tuulepargi ala liita. Samas on jätkuvalt alternatiivina võimalus ühineda Väike-Maarja 110 kV alajaamaga. Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programm on parandatud ja lisatud õige viide 2.6.4.1. Teatavaks võetud. Rahalise kompensatsiooni teema on käsitletud programmis ptk 2.6.4.5. Samas on tingimused ja ülevaade selle arvutuse kohta esitatud ka Keskkonnaportaalis aadressil: https://keskkonnaportaal.ee/et/teemad/taastuenergia/tuuleenergia/tuulikutasud. Seal saab alla laadida ka tuulikutasu kalkulaatori.
--	--	--

	b. Kinnisvara väärtuse languse kompensatsioon. 11. Peatükk 2.6.2 käsitleb mõju pinna- ja põhjaveele. Põhjaveele mõju analüüs on oluline komponent keskkonnamõju strateegilises hindamises (KSH), eriti arvestades, et Avispea tuuleala asub Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundlikul alal, alal levivad põhjaveekogumid, mille keemiline seisund on osaliselt halb, pinnakatte õhukesuse tõttu on põhjavesi kohati nõrgalt kaitstud või kaitsmata. Kuigi põhjavee teemat on käsitletud (peatükk 2.6.2.3), on see pigem üldsõnaline ja tugineb eeldustele, et mõju ei ole oluline. Samas ei ole esitatud kvantitatiivset hinnangut ega täpsustatud, millised meetmed välistavad reostusohu näiteks tuulikute rajamise, hoolduse või avariilukordade korral. Ettepanek: esitada faktid miks põhjaveele mõju ei ole oluline, esitada kvantitatiivsed hinnangud ja täpsustused, millised meetmed välistavad reostusohu näiteks tuulikute rajamise, hoolduse või avariilukordade korral. 12. Peatükis 2.2 kirjeldatakse, et visuaalne mõjuala on Viljandi maakonnast edasi, mis tähendab, et on määratlenud mõjualaks rohkem kui 100km. Ettepanek: viidata millele tuginedes selline ulatus. 13. Ettepanek: korrigeerida peatükk 2.3.1 fakte. Lk 16 on välja toodud taastuvenergeetika eesmärgid Eestis 2030, et vaja jõuda 42%-ni. Vastavalt Energiamajanduse korralduse seadusele § 32¹ peaks see olema hoopis nii: aastaks 2030 moodustab taastuenergia vähemalt 65 protsenti riigisisest energia summaarsest lõpptarbimisest, millest 63% on saavutatud 2024 aasta tulemusena. 14. Ettepanek: peatükk 2.3.1 juures oleks vajalik uuendada vastavalt EV Kliimapoliitika visiooni muutuses ja tuua välja, et DP ja Väike-Maarja vald	Arvestatakse. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Ettepanekutega arvestatakse detailplaneeringu koostamisel. Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programm on parandatud. Mitte arvestatud. Antud lõik detailplaneeringu LS ja KSH programmis kirjeldab Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030 eesmäärke. Mitte arvestatud. Oleme seisukohal, et peatüki 2.3.1 uuendamine vastavalt Eesti Vabariigi kliimapoliitika visiooni
--	--	--

	järgivad EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV (EL) 2018/2001, 11. detsember 2018, taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamise kohta, eriti 15b ja 15c, mis sätestavad nõuded liikmesriikidele.	muutustele ja EL direktiivile 2018/2001 (artiklid 15b ja 15c) viitamine ei ole praeguses etapis vajalik, kuna detailplaneering järgib juba kehtivaid Eesti seadusi ja poliitikaid, mis on kooskõlas EL nõuetega.
	Peatükk 2.3.5 lk 24 ütleb, et tuulepark või üksiktuulik tuleb kavandada selliselt, et tagatud peab olema välisõhus leviva müra ja madalsagedusliku müra vastavus normtasemetele ning infraheli vastavus piirväärtustele. Teostada tuleb välisõhus leviva müra modelleerimine. Arvestada tuleb ka Väike-Maarja valla välisõhus leviva keskkonnamüra vähendamise tegevuskava ja mürakaarti. Arvestatakse, müratasemete hindamine ja mõju müratasemele hinnatakse KSH käigus (vt ptk 4.3.4.1.). Madalsagedusliku mürataseme ja infraheli hindamine pole põhjendatud, kuna tegu pole olulise keskkonnamõjuga (vt selgitust ptk 4.3.4.2.). Ettepanek: - madalsageduslik ja infraheli uuring peab kindlasti olema uurimisobjekt. See on väga kõrge avalik huvi tõendamaks, et nii madalsageduslik ja infraheli ei ületa norme ja piirväärtusi mistahes ajal. Oluline on kogu müra temaatikas tõendada müra tasemed nendes kolmes müra kategoorias tuulekiirus x tuuliku võimsus = oodatav müratase päeval, öisel, kuuldav heli, madalsageduslik heli väärtus, infraheli väärtus. Kuna ei leidnud peatükki 4.3.4.1. ja 4.3.4.2, siis jagada neid. - Välja peaks ka tooma seadme spetsifikatsioon millega kuulavat, madalsageduslikku ja infraheli mõõta, et oleks läbipaistvus ja võimalus veenduda, et kasutatakse korrektseid seadmeid. - Ei leidnud ptk 4.3.4.1. ja 4.3.4.2, palun jagada neid peatükke.	Arvestatakse. Detailplaneeringu LS ja KSH programm on parandatud ning lisatud on õige viide 2.6.4.1. Samuti teostatakse detailplaneeringu etapis madalsageduslike müratasemete modelleerimine ja infraheli osas antakse eksperthinnang.
	16. Peatükk 2.3.5 lk 24 ütleb, et Tuulikute kavandamisel tuleb hinnata tuulikute töötamisega kaasnevat varjutust (koostada varjukaart). Kui	Mitte arvestatud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Varjutuse modelleerimisel ei

	elektrituulikud paigutatakse metsa või metsaga piirnevale alale, tuleb varjutuse modelleerimisel arvestada ka taimestikuga (sh metsaga). Kui varjud langevad eluhoonetele või puhkealale, tuleb hinnata varjutuse häirivust lähtudes kas Eestis kehtivatest õigusaktidest või nende puudumisel asjakohastest Euroopa riikide standarditest. Tuulikud tuleb üldjuhul kavandada selliselt, et eluhoonetel või puhkealadel ei esine häirivaid varjutustasemeid. Kui selle vältimine ei ole võimalik, on tuulikute püstitamiseks vajalik mõjutatud maaomaniku nõusolek. Arvestatakse, KSH-s viiakse läbi varjutuse hindamine (vt ptk 4.3.4.3.) ning arvestatakse ÜP-s toodud sellekohaseid põhimõtteid. Ettepanek: et paremini aru saada võiks programmi autor selgemalt sõnastama, et varjutuse modelleerimine tehakse võimaliku halvima olukorda silmas pidades, mis on ilma metsata olukord.	arvestata taimkatte esinemist kummagi metoodika korral. Seega on ettepanek täidetud. Varjutuse modelleerimisel lähtutakse „Tuuleparkide keskkonnamõju hindamise juhend. Mõra, vibratsioon, varjutamine“ Estonian, Latvian & Lithuanian Environment OÜ (2025).
	17. Peatükk 2.5. kirjeldab järgnevalt: Nn null alternatiiviks on olemasoleva olukorra jätkumine, tuuleparke ega energiasalvesteid ei rajata. Olemasoleva olukorra jätkumine ei taga soovitud eesmärgi täitmist ning seda ei käsitleta võrreldava alternatiivina, KSH aruandes antakse ülevaade tõenäolisest arengust juhul, kui strateegilist planeerimisdokumenti ellu ei viida. Ettepanek: selgitada, miks alternatiive ei käsitleta või lisada vähemalt nullstsenaariumi (ehitamata jätmise) mõju analüüs. KSH eesmärk on hinnata ka alternatiivseid lahendusi.	Mitte arvestatud. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Kuna tegemist on detailplaneeringuga, mille maa-ala on määratletud üldplaneeringu käigus (valitud olulise ruumilise mõjuga ehitise ala), siis ei vaadelda tegevuse võimalikke alternatiivseid asukohti väljaspool käesolevat planeeringuala.
	18. Peatükk 2.6.1 kirjeldab, et täiendavate uuringute maht on p.4.3.1.1.1 ja viidatakse peatükile 4.3.1.1. Kuid kumbagi dokumenti ega peatükki ei leia antud programmist. Ettepanek: jagada p.4.3.1.1.1 ja 4.3.1.1 peatükke.	Mitte arvestatud. Detailplaneeringu LS ja KSH programm on parandatud ja lisatud õiged viited.

	19. Peatükis 2.6.1.1.2.3 tuuakse välja, et loomadele uuringuid ei tehta. Väike-Maarja ÜP faasis sai korduvalt tähelepanu juhitud vajalikkusele uurida tuulikute mõju hobustele, kes jäävad tuuleala äärde. Teatavasti hobused on väga tundlikud müra ja vibratsiooni kohapealt ning oluline on teada kuidas mõjutab tuulikud nende keskkonda ja tervist. Ettepanek: muuta KSH ja uurida mõju loomadele, sh hobuslastele.	Arvestatakse Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Hobuslased kuuluvad koduloomade hulka, kellele avalduda võivast tuulepargi mõjust antakse ülevaade teaduskirjanduse põhjal KSH aruandes.
	20. Peatükk 2.6.4 käsitleb müra temaatikat. Müra temaatika on väga suur ja oluline rahva huvi. Elanikud ootavad tõestust, mis saab ka garantiiks edaspidistes vaidlustes. Müra mõõtmine peab olema teostatud spetsiifilise planeeritava tuuliku spetsifikatsiooni järgi võttes arvesse võimaliku halvimat stsenaariumi, sh ilma loodusliku seinata (ilma metsata). Ettepanek: KSH ja DP faasis tuleb selgelt kirjeldada, et müra modelleerimised ja uuringud on vajalikud täpsusega, veendumaks, et müra normind ei ületataks mitte ühelgi ajahetke. 21. Antud programmi dokument ei käsitle, et Avispea tuuleala jääb vaiks- loodus- ja elukeskkonnaga alale. Ettepanek: kirjeldada, et elumajade hoovides säilivad maapiirkonnale omased puhke- ja telkimisvõimalused. 22. Ettepanek: antud programmi dokument ei käsitle, kuid kindlasti peab mõõtma ja veenduma tuulikute müra koosmõjus, mõõtes ja modelleerides maksimaalse võimaliku mõjuga. Kuna maapiirkondades on tavaline telkimine ja väliskeskkonnas ööbimine, seega välisõhus leviva müra tase peab olema tagatud võimaldades selle jätkumine kogu elamu ja krundi ulatuses	Arvestatakse osaliselt. Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Selgitame, et detailplaneeringus läbiviidavas müra modelleerimises on arvestatud müra leviku suhtes kõige ebasoodsamate tingimustega. Näiteks arvestatakse, et igas suunas puhub müralevi maksimaalselt soodustav pärituul, samuti ei arvestata nt metsaga ja hoonetega, mis takistavad müra levikut. Täpne mürataseme modelleerimise juhend, millest lähtutakse, on „Tuuleparkide keskkonnamõju hindamise juhend. Müra, vibratsioon, varjutamine” Estonian, Latvian & Lithuanian Environment OÜ (2025). Juhime tähelepanu, et Keskkonnaministri määruse nr 71 kohaselt tuleb tagada öine sihtväärtus 40 dB, ja päeval piirväärtus 45 dB. Kuna tuulikud töötavad ööpäevaringselt ning tuulikute müra võib pidada iseloomult häirivamaks kui mõnda muud tööstusmüra liiki, siis on tugevalt soovitatav tuuleparkide planeeringutes võtta eesmärgiks öise sihtväärtuse (40 dB(A)) tagamine.
	23. Ettepanek: programmi nõue võiks olla välja arvatada CO2 jalajälg üksiktuuliku ja tuulepargi ehituseks, tuulepargi CO2 jalajälg selle elutsükli	Arvestatakse . Puudub vajadus detailplaneeringu LS ja KSH programmi täiendamiseks. Antud andmed esitakse

	jooksul ning võrrelduna Tuuliku ja tuulepargi säästetud CO2 jalajäljega. See on oluline tõestus, et Tuulikute ehitamine ja selle elutsükli jooksul tekitatav CO2 ei ületa tuuliku elutsükli jooksul toodetud elektri CO2 säästetud jalajälge ning kinnitab millist CO2 jalajälge jätab tuulik või tuulepark Avispea tuuleala ja Väike-Maarja valla keskkonda. Oluline on tõestus, et tuulikute elutsükli kogumõju tõepoolest säästab keskkonda, mitte vastupidi.	detailplaneeringu koostamisel KSH aruandes toodanguühiku kohta, et andmed oleksid võrreldavad.
	24. Peatükis 2.3.3. sätestatakse, et Lääne-Viru Maakonnaplaneeringu eesmärk (Lääne-Viru maakonnaplaneering 2030+, 2019) on tasakaalustada keskkonna kasutusviise, kavandada kestlikku arengut ja parandada inimeste elamistingimusi. Kuid Tuulepargil on erinev mõju, 3km raadiuses elanike elamistingimusi hakatakse kompenseerima talumistasuga olemasolevad müra kasvab suuremaks, tekib vilgutis elamisele, visuaalne reostus, tundlikumad inimesed võivad realselt haigestuda. Elanikud, kes ei suuda neid häiringuid ja reostusi taluda, on sunnitud oma kodudest lahkuma. Seega on küsitav, kuidas Avispea tuuleala vastab Lääne-Viru Maakonnaplaneeringu eesmärgile. Ja kas vastab EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV (EL) 2018/2001 eesmärkidele, mis sätestavad taastuvenergia eelisarendusalad ● taastuva energiaallika kasutuselevõtt ei avalda eeldatavasti olulist keskkonnamõju, võttes arvesse valitud ala eripära, järgmiselt: - o eelistavad tehis- ja ehitatud pindu, nagu hoonete katused ja fassaadid, transporditaristu ja selle vahetu ümbrus, parkimisalad, põllumajandusettevõtted, prügilad, tööstuspiirkonnad, kaevandused, tehissiseveekogud, -järvad või -veehoidlad ning asjakohasel juhul asulareoveepuhastid, samuti degradeerunud maa, mis ei ole põllumajanduses kasutatav;	Arvestatakse. Detailplaneeringu ja keskkonnamõju hindamise protsessis hinnatakse põhjalikult müra, varjutust, visuaalse mõju ja tervisemõjusid, rakendades vajalikke leevendusmeetmeid. Tuuleala planeerimine järgib direktiivi nõudeid, vältides tundlikke alasid (nt Natura 2000) ja kasutades uuringute tulemusi. Planeeritud tegevuse vastavust maakonnaplaneeringule ja EL direktiivile täpsustatakse järgmises planeeringuetapis.

	o jätavad välja Natura 2000 alad ja riiklike looduse ja elurikkuse kaitse kavadega kindlaks määratud alad, peamised linnurändeteed ja mereimetajate rändeteed ning muud tundlikkuskaartide ja punktis osutatud vahendite alusel kindlaks tehtud alad, välja arvatud nendel aladel asuvad tehis- ja ehitatud pinnad, nagu katused, parkimisalad või transporditaristu; o kasutavad kõiki asjakohaseid ja proportsionaalseid vahendeid ja andmestikke, sealhulgas eluslooduse tundlikkuse kaardistamist, et teha kindlaks alad, kus taastuenergiajaamad ei avaldaks olulist keskkonnamõju, võttes seejuures arvesse andmeid, mis on kättesaadavad seoses sidusa Natura 2000 võrgustiku arendamisega, nii nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ (¹⁷) kohaste elupaigatüüpide ja liikide kui ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ (¹⁸) alusel kaitstud lindude ja alade puhul; ● kehtestavad taastuenergia eelisarendusalasid käsitlevad asjakohased reeglid, sealhulgas tulemuslike leevendusmeetmete kohta, mida tuleb võtta taastuenergiajaamade ja samas asukohas paiknevate energiasalvestite ning selliste taastuenergiajaamade ja salvestite võrguga ühendamiseks vajalike vahendite rajamiseks, et vältida võimalikku kahjulikku keskkonnamõju, või kui see ei ole võimalik, siis seda märkimisväärselt vähendada, tagades asjakohaste leevendusmeetmete proportsionaalse ja aegsa kohaldamise, et tagada direktiivi 92/43/EMÜ artikli 6 lõikes 2 ja artikli 12 lõikes 1, direktiivi 2009/147/EMÜ artiklis 5 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2000/60/EÜ (¹⁹) artikli 4 lõike 1 punkti a alapunktis i sätestatud kohustuste täitmine ning vältida seisundi halvenemist ja saavutada hea ökoloogiline seisund või hea ökoloogiline potentsiaal vastavalt direktiivi 2000/60/EÜ artikli 4 lõike 1 punktile a.	
--	--	--

	Ettepanek: kirjeldada programmi vastavust Lääne-Viru maakonnaplaneeringu ja EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV (EL) 2018/2001-ga.	
--	--	--